

Don Aldo Giraudo

Historická a výchovno-duchovná dôležitosť diela Memorie dell'Oratorio – Spomienky Jána Bosca

GIRAUDO, A.: *L'importanza storica e pedagogico-spirituale delle Memorie dell'Oratorio*¹

in

BOSCO, G.: *Memorie dell'Oratorio di S. Francesco di Sales dal 1815 - 1855. Saggio introduttivo e note storiche a cura di Aldo Giraudo. Rím: LAS 2011, s. 5 - 49.*

Preklad Pavol Grach SDB. Upravil Štefan Turanský SDB.

V saleziánskych dejinách *Spomienky Jána Bosca*² zohrali veľmi dôležitú rolu nielen preto, že obsahujú najznámejšie príbehy zo života dona Bosca, ako je *sen z deviatich rokov* alebo *stretnutie s Bartolomejom Garellim v sakristii Kostola svätého Františka Assiského*, ktoré sa stali reprezentatívnymi skutočnosťami života nášho zakladateľa i celého saleziánskeho poslania a od prvých čias existencie Saleziánskej spoločnosti boli objektom duchovných a pedagogických reflexií.

---

1 Ide o rozšírenú a doplnenú štúdiu dona Girauda z roku 2003 in (san) BOSCO, JUAN: *Memorias del Oratorio de san Francisco de Sales de 1815 a 1855*. Traducción y notas histórico-bibliográficas de José Manuel Pallezo García. Estudio introductorio de Aldo Giraudo. Madrid: Editorial CCS 2003.

2 Na Slovensku sa ešte donedávna požíval nesprávny preklad a názov tohto diela *Pamäti oratória* (pozn. prekl.). V roku 2005 toto dielo vyšlo pod názvom *Spomienky Jána Bosca* (Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco 2005). Tento názov budeme používať aj v tejto štúdii.

Dôležitosť tohto diela spočíva predovšetkým v tom, že v sebe spojilo prvky *epické* (príbehy zo života dona Bosca) a *prozreteľnosť* (osobné dejiny dona Bosca i dejiny oratória, jeho najmilovanejšieho diela, ktoré riadi Božia prozreteľnosť); že sprítomnilo naše predstavy o významnej role mamy Margity a dona Calossa, ďalej teológa dona Borela, markízy Barolovej, ale aj zástupcu primátora mesta Michala Cavoura; že môžeme v ňom nájsť aj dobrodružný rozmer života dona Bosca: napínavé príbehy o súboji s *circusantom* a najmä o viacerých nebezpečných útokoch na jeho život, v ktorých zohráva svoju zaujímavú úlohu aj zázračná prítomnosť tajomného psa Sivka.

Boli to predovšetkým *Spomienky Jána Bosca*, ktoré rozhodujúcim spôsobom prispeli k vytvoreniu a zadefinovaniu obrazu dona Bosca, aký koluje aj dnes. Literárny štýl, akým bol don Bosco predstavený v posledných dvoch dekádach 19. storočia a v prvej polovici 20. storočia (zakladateľ katolíckych dobročinných ústavov a združení, otec sirôt, veľký vychovávateľ – pedagóg 19. storočia, divotvorca a vizionár, geniálny organizátor pastoračných a výchovných iniciatív podľa potrieb doby...³), dnes už sčasti alebo úplne stratil svoju príťažlivosť. Aj verejná mienka ťažšie prijíma historickú rekonštrukciu, na ktorej už 50 rokov pracujú seriózní a dokumentovaní odborníci. Oveľa ľahšie sa prijíma príjemná a jednoduchá predstava o donovi Boscovi ako o sympatickom kaukliarovi, živom animátorovi dedinských detí a študentov, snilkovi, priateľovi, ktorý je blízky túžbam mladých, o milujúcom otcovi, ktorý mladým otvára významné horizonty, ponúka im jednotlivé formačné kroky a zapája do nich ich vlohy a dary.

Toto sú teda hlavné črty jeho totožnosti, ktoré vyplývajú z pôsobivého rozprávania *Spomienok Jána Bosca* a ktoré sa radikálne zakorenili do kolektívnej predstavy saleziánskej rodiny aj mimo nej. Túto predstavu vypracoval a rozšíril sám don Bosco najprv pre svoju úzku rodinu na Valdoccu a neskôr pre širší okruh svojich priateľov a spolupracovníkov.

---

3 Porov. STELLA, P.: *Don Bosco nella storia della religiosità cattolica. III: Canonizzazione (1888 - 1934)*. Rim: LAS 1988, s. 13 - 59.

1. Dejiny a historické šťastie textu

Don Bosco napísal text *Spomienok* v rokoch 1873 až 1875. Do krasopisu ho prepísal jeho sekretár Giachino Berto. Tento základný text don Bosco až do roku 1879 viackrát upravoval a dopĺňal.⁴ Spočiatku bol text prísne rezervovaný len pre jeho „drahých synov saleziánov“, so zákazom zverejňovať tieto skutočnosti pred jeho smrťou i po nej. Jedna časť dokumentu však bola publikovaná z rozhodnutia samotného dona Bosca vďaka Giovannimu Bonettimu pod názvom *Dejiny Oratória sv. Františka Saleského*, ktoré vychádzali na pokračovanie v jednotlivých číslach *Bolettino Salesiano* v rokoch 1879 – 1886.⁵ Giovanni Battista Lemoyne ho zase integrálne prevzal a vložil do prvej časti svojich *Životopisných spomienok (Memorie Biografiche)* ako nosný materiál, na základe ktorého opísal detstvo a mladosť dona Bosca. Zároveň ho obohatil správami z dokumentov, svedectvami alebo spomienkami protagonistov od priamych či nepriamych svedkov.

Don Lemoyne chcel predovšetkým vyzdvihnúť zázračný a nadprirodzený charakter životnej skúsenosti dona Bosca. Píše kronikárskym štýlom, no nebol vybavený primeranými historicko-kritickými prostriedkami. Toto dielo však malo dvojaký účinok. Na jednej strane spomienky na minulé udalosti boli rozšírené a prerozprávane (v diele *Spomienky Jána Bosca* boli totiž vybrané podľa jasnej interpretácie a vnímali sa, ako keby šlo o historický a presný záznam udalostí, doplnený o nové príbehy a spomienky). Takto totiž vznikla osobnosť dona Bosca, ktorú možno zaradiť na hranu medzi historickým prístupom a povzbudivou literatúrou. Na druhej strane tieto literárne zásahy neúmyselne narušili pôvodný originálny spis dona Bosca, ktorý tak stratil svoju účinnosť a významnosť, ako to v úvode naznačil sám don Bosco. Interpretáčny kľúč, ktorý don Lemoyne použil pri usporiadaní *Spomienok Jána Bosca*, sa prejavil najmä v jeho diele *Vita del*

4 O dátume rukopisu, o kópii, ktorú vytvoril tajomník Giacchino Berto, a o následných úpravách dona Bosca pozri *Introduzione* di Eugenio Ceria (Úvod E. Ceriu k prvému vydaniu a tlači dokumentu): (san) BOSCO, GIOVANNI: *Memorie dell'Oratorio di san Francesco di Sales dal 1815 al 1855*. Turin: SEI 1946, s. 6; DESRAMAUT, F.: *Les Memorie I de Giovanni Battista Lemoyne. Étude d'un ouvrage fondamental sûr la jeunesse de saint Jean Bosco*. Lyon: Maison d'Études saint-Jean-Bosco 1962, s. 116 – 119; *L'introduzione dell'edizione critica* (Úvod do kritickej edície) v (san) BOSCO, GIOVANNI: *Memorie dell'Oratorio di san Francesco di Sales dal 1815 al 1855*. Introduzione note, testo critico a cura di Antonio da Silva Ferreira. Rim: LAS 1991, s. 18 – 19.

5 Giovanni Bonetti *Dejiny Oratória* napokon ešte upravil, zredigoval a vydal knižne pod názvom *Cinque lustri di storia dell'Oratorio salesiano fondato da sac. Giovanni Bosco*. Turin: Tipografia salesiana 1892.

venerabile servo di Dio Giovanni Bosco [Život Božieho sluhu Jána Bosca], ktoré sa dostalo medzi širokú čitateľskú verejnosť v rokoch 1911 až 1913.⁶ Toto dielo dosiahlo viacero vydaní a bolo preložené do mnohých jazykov.⁷

Interpretácia a spôsob, akým don Lemoyne „použil“ *Spomienky Jána Bosca*, ovplyvnia všetky následné životopisy dona Bosca. Budú mať vplyv aj na spôsob, akým sa bude opisovať jeho svätosť. Tento stav trval až do vtedy, kým v druhej polovici 20. storočia nevznikli historicko-kritické štúdiá.⁸ Aj napriek týmto odborným štúdiám však zostal obraz dona Bosca, vytvorený ako zmes životopisných faktov a zázračných prvkov svätosti, v podstate nezmenený. Svedčia o tom nové životopisy, vytvorené novinárskym štýlom, hudobné, filmové a divadelné spracovania jeho osobnosti.⁹

Prvé kompletne vydanie *Spomienok Jána Bosca* sa uskutočnilo v roku 1946.¹⁰ Rozhodnutie o verejnom vydaní tohto spisu napriek zákazu autora bolo zdôvodnené univerzálnym rozmerom, ktorý don Bosco vďaka rozšíreniu sa Saleziánskej spoločnosti nadobudol, ako napísal Eugenio Ceria v úvode diela.¹¹ Publikovanie diela treba chápať v rámci špecifickej historickej situácie, v ktorej uzrelo svetlo sveta. Vedenie Kongregácie vnímalo naliehavosť výchovy a nutnosť odpovedať na nové výzvy v Európe a vo svete už medzi dvoma svetovými vojnami a najmä po skončení druhej svetovej vojny. Chceli sa vrátiť k originálnym intuíciám a skúsenostiam dona Bosca.

Pietro Ricaldone, ktorý bol hlavným predstaveným v rokoch 1932 až 1951, už pred vypuknutím druhej svetovej vojny pochopil dôležitosť takéhoto návratu ako prostriedku, ktorým možno obnoviť saleziánsku totožnosť a zvýšiť účinnosť saleziánskych diel v nových sociálnych a pastoračných podmienkach. Keďže generácia, ktorú don Bosco vchoval, sa postupne vytrácala a kultúrny kontext sa výrazne zmenil, bolo treba nevyhnutne sa zamerať na jadro náboženského a výchovného poslania sviatočného oratória, hľadať charakteristické črty jeho identity a metódy.

6 LEMOYNE, GIOVANNI BATTISTA: *Vita del Venerabile servo di Dio Giovanni Bosco fondatore della Pia Società salesiana, dell'Istituto delle Figlie di Maria Ausiliatrice e dei Cooperatori Salesiani*. Druhé vydanie. Turín: Libreria editrice internazionale „Buona Stampa“, s. 1911 a 1913.

7 Angelo Amadei tento životopis prevzal, rozšíril a vydal v roku 1920 (Turín: SEI 1920). Tento text mal v Taliansku viaceré dotlače (1935, 1941, 1953, 1975, 1977...).

8 STELLA, P.: *Bilancio delle forme di conoscenza e degli studi su don Bosco*. In: MIDALI, M. (ed.): *Don Bosco nella storia. Atti del 1° Congresso Internazionale di studi di don Bosco* (Università Pontificia Salesiana, Rím 16. – 20. januára 1989). Rím: LAS 1990, s. 21 – 36.

9 Porov. *tamže*, s. 32.

10 O vydanie sa postaral Eugenio Ceria: (san) BOSCO, GIOVANNI: *Memorie dell'Oratorio di S. Francesco di Sales dal 1815 al 1855*. Turín: SEI 1946.

11 „V súčasnosti don Bosco vstúpil do dejín, do veľkých dejín a vstúpil aj do spoločenstva svätých“ (*tamže*, s. 4).

Vznikli tak viaceré iniciatívy, ktorých cieľom bolo, aby saleziáni lepšie premysleli a zorganizovali svoju katechetickú, pastoračnú a pedagogickú činnosť. V roku 1936 don Ricaldone napísal programový okružný list *Vernosť svätému Jánovi Boscovi [Fedeltà a don Bosco santo]*; v roku 1938 vyhlásil „križiacku výpravu“ v oblasti katechézy a v nasledujúcom roku pri príležitosti osláv storočnice saleziánskeho oratória (1841 – 1941) napísal obsažný okružný list na tému *Sviatočné oratórium, katechizmus, náboženská formácia*.¹² Napokon v posledných rokoch svojho života publikoval knihu *Don Bosco vychovávateľ*.¹³

Medzitým hlavný predstavený podporoval vznik nových inštitúcií, povzbudzoval k odbornej reflexii, vedeckému bádaniu a publikovaniu štúdií. Nielenže podal pomocnú ruku Albertovi Cavigliovi pri jeho práci na vydaní spisov dona Bosca, ale v roku 1939 založil *Ústredné saleziánske katechetické stredisko – Ufficio Catechistico centrale Salesiano*, zreorganizoval študijné strediská Kongregácie a za pomoci dona Carlosa Leôncia da Silvu založil Katedru pedagogiky ako základ novej univerzitnej fakulty.¹⁴ Pomýšľal vydávať časopis *Rivista di Pedagogia – Pedagogický časopis*, ale začiatok druhej svetovej vojny tento projekt znemožnil. Vydanie integrálneho textu *Spomienok Jána Bosca a Úvod* do tohto diela, ktoré boli zverené E. Ceriovi, bolo jednou z tých konkrétnych iniciatív, ktoré mali Kongregácii pomôcť vrátiť sa k svojim charizmatickým začiatkom a napomôcť takto obnovu saleziánskeho diela.

Zdá sa, že spis v prvej chvíli nepritiahol veľkú pozornosť saleziánov. Po štyroch rokoch bolo potrebné oficiálne podčiarknuť jeho dôležitosť a odporučiť jeho čítanie. Z tohto dôvodu bol s malými úpravami uverejnený *Úvod* dona Ceriu v časopise *Salesianum*.¹⁵ Don Ceria vo svojom texte podčiarkol, že ide o „vzácnu životopisnú a psychologickú dokumentáciu“, ktorú toto dielo obsahuje a ktorá je dôležitá „pre poznanie významnej osobnosti“, akou je don Bosco, a vyjadril presvedčenie, že tento spis svojou sviežosťou „obsahuje (...) ponaučenia, ktoré možno pokladať za súhrnné vyjadrenie celej his-

12 RICALDONE, P.: *Oratorio festivo, catechismo, formazione religiosa*. Heslo hlavného predstaveného 1940. Turín: SEI 1940 (1947²).

13 RICALDONE, P.: *Don Bosco educatore*. 2. zv., Colle don Bosco (Asti). LDC 1951 – 1952.

14 PRELEZZO, J. M.: *Don Pietro Ricaldone e la formazione dei salesiani: alle origini dell'Università Pontificia Salesiana*. In: FRIGATO, S.(ed.): *Don Pietro Ricaldone quarto successore di don Bosco, 1932 – 1951. A cinquanta anni dalla morte, 25. novembre 1951*. Turín: SGS 2001, s. 31 – 73.

15 CERIA, E.: *Una pubblicazione postumma di san Giovanni Bosco*. In: *Salesianum* 12 (1950), s. 432 – 440.

16 CERIA, E.: *Una pubblicazione postumma*, s. 439 – 440.

17 (saint) BOSCO, JEAN: *Quarante années d'épreuves (1815 – 1855)*. Lyon: Vitte 1951.

tórie“ dona Bosca.¹⁶ A tak v roku 1951 vznikol prvý francúzsky preklad, ktorý urobil A. Offray,¹⁷ za ním nasledoval ten španielsky od Basilia Bustilliho.¹⁸

Napriek tomuto mnohorakému úsiliu sa saleziánska „verejná mienka“ o donovi Boscovi aj naďalej riadila schémou, ktorú vypracoval don Lemoine. Napokon aj dva zväzky diela *Don Bosco vychovávateľ*, ktorého autorom bol sám don Ricaldone, sa opierajú viac o *Životopisné spomienky [Memorie biografiche]*, a teda o schému dona Lemoyna, než o *Spomienky Jána Bosca*. V celom diele sú len tri odkazy na pôvodný spis dona Bosca.

Na akademickej pôde sa však veci vyvíjali inak. V prvej chvíli sa záujem upriamil na niektoré nezrovnalosti v datovaní udalostí a bádanie sa zameralo na spresnenie chronológie.¹⁹ Neskôr spis dona Bosca vzbudil záujem predovšetkým svojou originalitou a významom obsahov. Francis Desramaut, ktorý sa vo svojej práci zaujímal o *Spomienky Jána Bosca* len okrajovo (bol to pre neho jeden z prameňov prvého dielu *Životopisných spomienok*, ktorý použil don Lemoine), označil toto dielo za výsostne pedagogickú rozpravu, definujúc ho ako „malý traktát pedagogiky v praxi“.²⁰ Práve z tohto zorného uhla bude tento spis čoraz viac predmetom väčšieho záujmu.

Prvé kritické pohľady na celkový charakter a význam *Spomienok Jána Bosca* vyjadril v roku 1965 Pietro Braido: „Dátum zostavenia tohto diela... a ciele autora nás privádzajú k odôvodnenému presvedčeniu, že *Spomienky* nemožno chápať a čítať ako čisto historický dokument. Je to predovšetkým *pozvbudivý príbeh*, ktorý chcel *zakladateľ* zanechať členom *Saleziánskej spoločnosti*. Oni ako apoštoli a vychovávatelia mali za úlohu zvelaďovať toto dielo a jeho štýl tak, že sa budú riadiť jeho smernicami, usmerneniami a ponaučeniami. (...) Opísané udalosti a prerozprávané veci sú skúsenosti, ktoré autor reálne prežil. Treba však povedať, že pravdepodobne neprežil ich plný význam a vtedy ich ešte nezakomponoval do svojej celkovej vízie. Túto si autor nadobudol a usporiadal až v čase zrelosti svojich projektov a počas ich realizácie.“²¹

18 Vložená do antologického diela: *Biografía y escritos de San Juan Bosco*. Edición preparada por el Padre Rodolfo Fierro. Madrid: BAC 1955.

19 KLEIN, J. – VALENTINI, E.: *Una rettificazione cronologica delle „Memorie di san Giovanni Bosco“*. In: *Salesianum* 17 (1955), s. 581 – 610. Závety tejto štúdie neskôr prebral, diskutoval o nich a doplnil vo svojej doktorskej práci o kompozíciu prvého dielu *Životopisné spomienky (Memorie biografiche)* F. Desramaut.

20 DESRAMAUT, F.: *Les memorie I*, s. 121.

21 (san) BOSCO, GIOVANNI: *Scritti sul sistema preventivo nell'educazione della gioventù*. Introduzione. Presentazione e indici alfabetico e sistematico a cura Pietro Braido. Brescia: La Scuola 1965, s. 3 – 4.

Pietro Stella vo svojej štúdií *Don Bosco v dejinách katolíckej nábožnosti* si síce poslužil životopisnými údajmi, ktoré *Spomienky Jána Bosca* obsahujú, ale pokladá ich za dokument o dejinách mentalít.²²

Koncom sedemdesiatych a na začiatku osemdesiatych rokov však badať v saleziánskom svete väčší záujem o tento spis, čo dokumentujú aj viaceré preklady.²³ Rástla totiž potreba študovať skúsenosť zakladateľa, hľadať pramene, ktoré by túto skúsenosť mohli priblížiť, a dospieť tak k hlbšej reflexii o saleziánskej totožnosti vychovávateľov a pastierov. V týchto rokoch sa uskutočnil veľký počet kurzov o saleziánskych dejinách, pedagogike a spiritualite a bolo vydaných viacero antológií spisov dona Bosca.

V rokoch 1976 – 1977 sa uskutočnila anastatická (napodobujúca vzhľad originálu – pozn. prekl.) publikácia 37. zväzkov, ktorá obsahuje všetky diela dona Bosca.²⁴ Šlo o veľmi významnú iniciatívu. Podobne možno povedať aj o nasnímaní najstarších záznamov a dokumentov saleziánskeho archívu na mikrofilmy. Týmto spôsobom odborníci, ale aj saleziáni vo formácii dostali k dispozícii široký a veľmi dôležitý materiál, ktorý umožnil rozkvet nových štúdií, bádania a poznatkov. Založenie *Saleziánskeho historického inštitútu [l'Istituto Storico Salesiano]* v roku 1981 a časopisu *Ricerche storiche salesiane* tieto iniciatívy ešte viac podporilo a napomohlo k vydaniu nových kritických textov a podnetných štúdií. Celý saleziánsky svet tak získal možnosť podrobnejšie a odbornejšie spoznať historickú osobnosť dona Bosca a citlivejšie pristupovať k vlastným dejinám.

Keď sa v roku 1991 konečne uskutočnilo kritické vydanie *Spomienok Jána Bosca*, ktoré urobil Antonio da Silva Ferreira,²⁵ spis dona Bosca bol všeobecne prijatý.²⁶

22 STELLA, P.: *Don Bosco nella storia della religiosità cattolica I. Vita e opere*. Rím: LAS 1968.

23 (saint) BOSCO, JEAN: *Souvenirs autobiographiques*. Paríž: Apostolat des Éditions 1978; (são) BOSCO, JOÃO: *Memórias del Oratório de São Francisco de Sales*. São Paulo: Editora Salesiana Dom Bosco 1982; (san) BOSCO, JUAN: *Memorias del Oratorio de san Francisco de Sales*. Traducción en español de Basilio Bustillo. Madrid: Editorial CCS 1987; *Memoirs of the Oratory of Saint Francis de Sales from 1815 – 1855. The autobiography of Saint John Bosco*. Translated by Daniel Lyons, with notes and commentary by Eugenio Ceria, Lawrence Castelvechchi and Michael Mendl. New Rochelle: Don Bosco Publications 1989. V Taliansku vyšlo aj vydanie preložené do súčasného hovorového jazyka: (san) BOSCO, GIOVANNI: *Memorie. Trascrizione in lingua corrente*. Turín: Elle di Ci 1985. Tento preklad bol síce kritizovaný, no vďaka nemu vzrástol záujem o toto dielo.

24 (san) BOSCO, GIOVANNI: *Opere edite*. Prima serie: Libri e opuscoli. 37 zväzkov. Rím: LAS 1976 – 1977 (= OE).

25 (san) BOSCO, GIOVANNI: *Memorie dell'Oratorio di san Francesco di Sales dal 1815 al 1855*. Introduzione note, testo critico a cura di Antonio da Silva Ferreira. Rím: LAS 1991.

26 (san) BOSCO, JUAN: *Memorias del Oratorio de san Francisco de Sales de 1815 a 1855*. Traducción y notas histórico-bibliográficas de José Manuel Pillezo García. Estudio introductorio de Aldo Giraudó. Madrid: Editorial CCS 2003¹. V roku 2010 to už bola siedma dotlač!

2. „Príručka naratívnej pedagogiky a spirituality“

Don Pietro Braido vo svojich štúdiách o dosahu pedagogickej skúsenosti dona Bosca veľmi skoro objavil význam *Spomienok Jána Bosca* ako spisu, ktorého „prednostnou inšpiráciou je túžba zadefinovať zmysel všeobecnej výchovnej skúsenosti (...) a sformulovať program pedagogickej činnosti. (...) *Spomienky Jána Bosca* nie sú iba dejepisným záznamom o minulosti (ide o tridsaťpäťročnú kňazskú výchovnú skúsenosť), ale sú výsledkom hlbokjej reflexie a úvah, v ktorých nachádzame viac spirituality a výchovy než histórie. Dá sa teda povedať, že v nich nachádzame širšie a kompletnejšie vyjadrenie *preventívneho systému*“.²⁷ Takto *Spomienky Jána Bosca* sú skôr „dejinami oratória, ktoré boli ‚teologicky‘ a ‚pedagogicky‘ prerozprávané, než úsilím o realistickú prezentáciu historických udalostí; máme totiž pred sebou asi určitý druh ‚teoretického‘ animačného dokumentu, po ktorom don Bosco túžil a o ktorom dlho premýšľal“.²⁸ Môžeme ho teda nazvať „výnimočným dokumentom skúsenostnej pedagogiky“.²⁹

Aj Pietro Stella vo svojich štúdiách poznamenáva, že *Spomienky Jána Bosca* z hľadiska criticalkej historiografie predstavujú veľmi osobitnú lektúru udalostí: „Nech sa už udalosti odohrali akýmkoľvek spôsobom, u dona Bosca vidno jasnú tendenciu predstaviť tie, o ktorých je presvedčený, že ich plánoval a riadil Boh.“³⁰ Niektoré udalosti, o ktorých don Bosco mlčí, rôzne varianty textu vo finálnych redakciách textu, pružné používanie reči i celá séria chýb a anomálií pomáhajú pochopiť zámer tohto spisu – „vytvoriť lahodné a príjemné rozprávanie, ktoré je vo svojej jednoduchosti príťažlivé, pútavé a dokáže ponúknuť viac-menej explicitné náboženské a pedagogické posolstvo“. Ak teda možno jeho životopisné diela, ako je „*Život Dominika Savia, Michala Magoneho a Františka Besucca* považovať za istý druh predstavenia moderného modelu mládežníckej svätosti na základe biografických údajov“, tak *Spomienky Jána Bosca* „by sme mali pokladať za istý druh nábožensko-pedagogickej poémy zostavenej na štruktúre autobiografického rozprávania a na idealizácii jednotlivých scén a prí-

27 BRAIDO, P.: *Recensione a Giovanni Bosco (san). Memorie*. Trascrizione in lingua corrente. Turin (Leumann): Elle Di Ci 1985. In: *Ricerche storiche Salesiane* 5 (1986), s. 169.

28 BRAIDO, P.: *L'esperienza pedagogica di don Bosco nel suo „divenire“*. In: *Orientamenti pedagogici* 36 (1989), s. 27.

29 BRAIDO, P.: *Prevenire non reprimere. Il sistema educativo di don Bosco*. Rim: LAS 1999, s. 135.

30 STELLA, P.: *Apologia della storia. Piccola guida critica alle „Memorie biografiche“ di don Bosco* (skriptá). R9M: UPS 1989 – 1990; revisione aggiornata 1997 – 1998, s. 18.

behov z jeho života“.³¹ Jedným slovom, zdá sa, že don Bosco chcel pomôcť tohto spisu svojich čitateľov presvedčiť, že celý jeho život bol „prozreteľný, že sled udalostí, ktoré vďaka Božej múdrosti nadobudli svoju reálnu podobu, bol vopred stanovený“. Možno teda povedať, že don Bosco nanovo „pretlmočil“ a predložil svoju minulosť skôr z hľadiska teologického a pedagogického, než z hľadiska „vedeckej histórie“.³²

Pri príležitosti kritického vydania *Spomienok Jána Bosca* Pietro Braido vo svojej recenzii zameral svoj pohľad na problematiku tohto spisu a prehĺbil ju.³³ V mnohých častiach dokument vyznieva ako „dobrácke a príjemné stretnutie a zaobchádzanie“ otca so svojimi deťmi, v ktorom pri evokovaní udalostí interpretuje svoje osobné dejiny i jednotlivé udalosti z hľadiska Božej prozreteľnosti. Z niektorých iných prvkov zase možno vidieť, že don Bosco má „veľký záujem opísať, aj keď iba ‚poetickou formou‘, pôvod a realizáciu svojej typickej duchovnej a výchovnej skúsenosti, ktorú pod názvom ‚oratoriánska‘ predkladá v nových časoch ako fungujúci a úspešný prístup k mladým“.

Strany, ktoré don Bosco napísal, sú istým spôsobom „*spomienkou*“ na *budúcnosť* – paradoxný výraz, ktorý Pietro Braido použil na vyjadrenie podstaty svojej tézy.

A naozaj, toto je „pohľad dona Bosca, keď písal jednotlivé príbehy a zostavoval celé dielo. On sa v prvom rade zameral na to, aby svoju prežitú skúsenosť odovzdal svojim pokračovateľom ako program života a práce. Môžeme povedať, že týmto pestrým a pútavým ‚rozprávačským‘ štýlom anticipoval strohé formulácie neskoršieho textu *Preventívny systém vo výchove mladých z roku 1877*“.³⁴ V *Spomienkach Jána Bosca* teda „podobenstvo a posolstvo“ predchádzajú a presahujú „konkrétne dejiny“ s cieľom ilustrovať Božie pôsobenie v ľudských udalostiach a radostnou i tvorivou formou „povzbudiť a upevniť“ učeníkov. Tento spis je súčasne účinným a „naratívnym prelúdiom preventívneho systému“; „pravdepodobne je najbohatší na preventívne prvky, usmernenia a samotný obsah“ – ide o „príručku ‚naratívnej‘ pedagogiky a spirituality podanej v ‚oratoriánskej‘ perspektíve“.³⁵

31 STELLA, P.: *Apologia della storia*, s. 22.

32 STELLA, P.: *Don Bosco nella storia della religiosità cattolica*. III. zv., *La canonizzazione*, s. 16.

33 BRAIDO, P.: „*Memorie*“ del futuro. In: *Ricerche storiche salesiane* 11 (1992), s. 97 – 127.

34 BRAIDO, P.: „*Memorie*“ del futuro, s. 97.

35 BRAIDO, P.: „*Memorie*“ del futuro, s. 113 – 114.

3. Prerozprávaná evokácia oratoriánskej totožnosti

Aby sme pochopili osobitný charakter a jedinečný prínos *Spomienok Jána Bosca* a zároveň aby sme ich vedeli správne a s úctou interpretovať v zmysle ich autora, treba mať na zreteli, ako sme už naznačili, pohnútky jeho písania.³⁶

3.1. Pohnútky dona Bosca ako spisovateľa a osobitný charakter *Spomienok Jána Bosca*

Dona Bosca nevedeli k písaniu svojich *Spomienok* nejaké vedecké alebo historiografické pohnútky, ale výchovné a formačné, zodpovedajúce potrebám jeho adresátov a inštitúcie, ktorú vytvoril.

V jeho historicko-populárnych spisoch, ako *Cirkevné dejiny pre použitie v školách* (1845), *Posvätné dejiny* (1847) a *Dejiny Talianska vyrozprávané mladým* (1855), vidíme jasný zámer: poučiť a morálne pozdvihnúť svojich adresátov, zdôrazniť náboženský zmysel dejín ako priestoru, v ktorom Boh pôsobí a prináša spásu. Podobne aj životopisné profily svätých mladíkov (Alojz Comollo, Dominik Savio, Michal Magone a František Besucco) možno definovať ako *povzbudzujúcu literatúru*, ktorá prezentuje modely čnostného správania pre mladých a dospievajúcich z ľudových vrstiev 19. storočia: „Ich životné príbehy obsahujú posolstvo, ktoré má presný a jasný výchovný cieľ.“³⁷

Tieto životopisy nám zároveň „prezrádzajú“, ktoré myšlienky a výrazy boli pre dona Bosca osobitne vzácne. Sú to napríklad tieto: netreba odkladať s darovaním sa Bohu; svätosť spočíva v radosť a vyhýbaní sa hriechu, ktorý oberá človeka o pokoj srdca a dosahuje sa plnením si povinností svojho stavu; dôvera voči spovedníkovi alebo vernému priateľovi svojej duše je jedným z tajomstiev, ktoré privádzajú k úspechu v morálnom a duchovnom živote mladých; utekať pred zlými kamarátmi a chrániť sa ich ako moru; sviatosť pokánia a Eucharistia sú oporné stĺpy duchovného života; duch modlitby upevňuje a premieňa vnútorný život mladého člove-

36 O pohnútkach dona Bosca ako pisateľa a zostavovateľa a o jeho mentálnych pochodoch porov. STELLA, P.: *Don Bosco nella storia della religiosità cattolica I. Vita e opere*. Rim: LAS 1979, s. 229 – 248; In: *Don Bosco nella storia economica e sociale*. Rim: LAS 1980, s. 327 – 368; In: *Don Bosco*. Bologna: Il Mulino 2001, s. 23 – 27; 71 – 90.

37 STELLA, P.: *Don Bosco*, s. 113.

ka. Tieto životopisy obsahujú aj jeho najhlbšie výchovné a pastoračné presvedčenia, vyjadrené v konkrétnych ponaučeniach alebo vtelené do príbehov hlavných hrdinov rozprávania: mladých treba milovať, zaobchádzať s nimi láskavo a s dobrotou, vedieť sa k nim priblížiť, byť pri nich (asistenca) a pomôcť im predchádzať zlo, napomenúť ich alebo im pomáhať upevniť sa na správnej ceste...

Všetky tieto prvky nachádzame aj v *Spomienkach Jána Bosca*, ale v širšej perspektíve. V tomto diele don Bosco totiž pôsobí oveľa dôvernejšie a bezprostrednejšie než v akomkoľvek inom svojom spise; zároveň je to dielo, ktoré je oveľa hlbšie a komplexnejšie, než by sa na prvý pohľad zdalo. Don Bosco v ňom totiž nepredkladá len spätný pohľad na svoju životnú cestu a formáciu, ktorá mu pomohla uskutočniť oratoriánske povolanie – poslanie. Je to dielo osobné a dôverné, v ktorom don Bosco opisuje svoje myšlienkové pochody a predstavy, svoje najhlbšie duchovné črty a výchovné i pastoračné postoje, ktoré najlepšie vyjadrujú jeho predstavu o kresťanskom vychovávateľovi. Don Bosco poukazuje aj na štýl a originalitu aktivít, ktoré sú osobitnou charakteristickou črtou jeho oratória. Môžeme teda povedať, že stojíme pred jedným z jeho najosobnejších, najživších a najintenzívnejších spisov.

3.2. Časy a podnety, vďaka ktorým Spomienky vznikli

Prečo sa don Bosco pustil do písania svojich *Spomienok* v období takého intenzívneho apoštolátu a v takých pohnutých časoch svojej existencie práve v rokoch 1873 – 1875?

V úvode k dielu don Bosco vyjadril svoje dôvody, totiž že „dostal nariadenie od osoby najvyššej autority (od pápeža), pred ktorým nemožno váhať“.³⁸ Túto motiváciu, samozrejme, berieme do úvahy, ale musíme k nej priradiť ešte aspoň ďalšie dve.

V prvom rade je to jeho vnútorné presvedčenie, ktoré postupom rokov dozrelo, že oratórium je inštitúcia, ktorú si Boh želá ako nástroj spásy pre mladých v nových časoch, a že nadišiel čas, aby sa hlbšie preskúmalo všetko, čo súvisí s jeho vznikom, a poukázalo sa na jeho ciele aj metódu, ktorá sa v ňom uplatňuje. O tejto skutočnosti boli presvedčení aj tí, ktorí

38 Slovenský preklad tejto vety, ale aj celého spisu bol urobený podľa voľného prekladu Teresia Bosca. Táto veta je teda voľnejšie preložená: „Teraz to však nie je rada, ale rozkaz. Osobu, ktorá to rozkazuje, nemožno neposlúchnuť.“ Porov. *Spomienky Jána Bosca*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco 2005, s. 9 (pozn. prekl.).

spolu s ním pracovali v oratóriu, ale aj čoraz väčší okruh jeho obdivovateľov, podporovateľov a tých, ktorým ležalo na srdci aktívne pôsobenie Katoľickej cirkvi v nových podmienkach.

Druhý dôvod písania *Spomienok* vyplýva zo situácie, v ktorej sa saleziánske dielo v týchto rokoch práve nachádzalo: šlo o „kritickú“ neistotu spôsobenú vnútornými i vonkajšími príčinami. Zatiaľ čo sa proces právneho uznania Saleziánskej spoločnosti a schválenie Stanov chýlili k úspešnému koncu, don Bosco prežíval vážne ťažkosti vo vzťahu k biskupom, ktorí neboli naklonení udeliť mu tie fakulty a privilégia pre slobodu pastoračného konania, ktoré zvyčajne iným rehoľným spoločnostiam udelili. Situáciu mu priťažilo aj vzájomné nepochopenie s turínskym arcibiskupom monsignorom Lorenzom Gastaldim.

Všetky tieto dôvody viedli dona Bosca k stále hlbšiemu rozlišovaniu a rozpoznávaniu, k reflexii nad „historickým založením svojho diela: takto sa vlastne spätne vracia k začiatkom svojho rozhodnutia venovať sa chlapcom, predkladá a vysvetľuje dôvody svojej voľby, vďaka ktorým už v roku 1854 napísal *Historickú zmienku* [*Cenno storico*] a v roku 1862 *Historickú zmienku o Oratóriu sv. Františka Saleského* [*Cenno storico intorno all'Oratorio di S. Francesco di Sales*],³⁹ dva dokumenty veľkej „historickej a terminologickej hodnoty“.⁴⁰

Rozprávať o pôvode a vývoji svojho diela a svojich iniciatív bolo pre neho príznačné – bol rodeným rozprávačom. Robil to zakaždým, keď si chcel získať náklonnosť autorít, sympatiu verejnej mienky alebo ekonomickej podpory.⁴¹ Túto svoju metódu však najviac a najradšej, takmer inštinkatívne, používal v oblasti formácie, pri chlapcoch, vo svojich večerných príhovoroch – slovách na dobrú noc, v kázňach či v osobných rozhovoroch so svojimi saleziánmi.

Treba poznamenať, že tento jeho sklon k „historickému rozprávaniu“ sa preniesol aj na jeho nasledovníkov – prvých saleziánov. Napríklad v roku 1870 don Lemoyne publikuje svoju prvú knihu *Životopis mladíka Jozefa*

39 *Cenno storico a Cenni storici intorno all'Oratorio di S. Francesco di Sales*. Dva dokumenty, ktoré zostali v rukopise, vydal až don Pietro Braido. BRAIDO, P.: *Don Bosco nella Chiesa a servizio dell'umanità. Studi e testimonianze*. Rím: LAS 1987, s. 34 – 59; 60 – 81.

40 BRAIDO, P.: *Don Bosco per la gioventù povera e abbandonata in due inediti del 1854 del 1862*. In: BRAIDO, P.: *Don Bosco nella Chiesa*, s. 26 – 31.

41 Môžeme spomenúť napr. list zástupcovi mestskej správy (13. marca 1846), list správcom diela pre chudobných (20. februára 1850), okružný list o lotérii v prospech Kostola svätého Františka Saleského (20. decembra 1851), pozri BOSCO, GIOVANNI: *Epistolario*. Introduzione, testi critici e note curate da don F. Motto I (1835 – 1863). Rím: LAS 1991, s. 66 – 67; 96 – 97; 139 – 141.

Mazarella [Biografia del giovane Mazzarello Giuseppe] a v jednej kapitole opisuje spomienky na oratoriánske časy z roku 1841 až 1868. Don Lemoyne sa tu pravdepodobne opiera viac o ústne svedectvá a spomienky dona Bosca ako o písané dokumenty.⁴² *Kroniky* (sú to spisy, ktoré okolo roku 1860 písali Giovanni Bonetti a Domenico Ruffino) a *Malá kronika* prvého magistra novicov (spis dona Giulia Barberisa z rokov 1875 – 1879) jasne potvrdzujú, že cieľom evokatívneho rozprávania je formácia totožnosti nasledovníkov a súčasne vyjadruje ich túžbu poznať „začiatky oratória“. To bol hlavný dôvod, prečo sa vracali k spomienkam na dona Bosca.⁴³

Kvôli tomu, aby don Bosco dosiahol schválenie svojej spoločnosti a jej Stanov a neskôr aj potrebné privilégia pre svoju právnu nezávislosť, začal od roku 1863 vypracovávať informačné dokumenty o dejinách a totožnosti svojej inštitúcie. Najvýznamnejším a obsahovo najbohatším dokumentom je jeho *Náčrt dejín [Cenno storico]*,⁴⁴ zredigovaný v roku 1873 a vytlačený v roku 1874. Dokument má jednoznačný zámer: poukázať na nerozlučné spojenie diela oratórií a Saleziánskej spoločnosti. Je však jasné, že tieto „historické“ diela „nemajú kronikársky, ale ideálny a apologetický charakter“.⁴⁵

Práve v tých rokoch, keď vznikali *Spomienky Jána Bosca*, don Bosco vyvinul najväčšie úsilie, aby „historicko-informatívne“ prezentoval oratórium ako inštitúciu, či už z vyššie uvedených vonkajších dôvodov (tieto ho donútili, aby dokonca aj v roku 1879 vypracoval materiál o činnosti svojej inštitúcie: *Správa pre Svätú Stolicu*⁴⁶ – ide o dokument, ktorý je typický pre

42 LEMOYNE, GIOVANNI BATTISTA: *Biografia del giovane Mazzarello Giuseppe...* Turín: Tip. Dell'Oratorio di san Francesco di Sales 1870, s. 78 – 91. (vydané v rámci *Letture cattoliche XVI-II /1870/ č. 7*). Sám don Bosco ešte raz zrevidoval túto kapitolu v rámci druhého vydania tohto spisu v roku 1872. Veľmi zaujímavé sú metodologické poznámky, ktoré don Bosco napísal donovi Lemoynovi, keď písal tieto riadky. Pozri list z 3. novembra 1869 in: Don Bosco. *Epistolario...* III, (1869 – 1872). Rím: LAS 1999, s. 150 – 151.

43 Zošity *Cronichetta (Malá kronika)* Julia Barberisa sú zachované v Saleziánskom ústrednom archíve (ASC) A002 (konkrétne zošit 3, s. 46., 1. januára 1876). *Kroniky (Cronache)* dona Bonettiho a dona Ruffina sú zachované v ASC A004 a A008.

44 *Cenno storico sulla Congregazione di san Francesco di Sales e relativi schiarimenti*. Rím: Tipografia Poliglotta 1874 (OE XXV 231 – 250).

45 Porov. BRAIDO, P.: *L'idea della Società salesiana nel „Cenno storico“ di don Bosco del 1873/74*. Introduzione e testo critico. In: *Ricerche storiche salesiane* 6 (1987), s. 245 – 331. Braido nám predkladá aj kompletný zoznam informatívnych dokumentov, ktoré don Bosco skomponoval v rokoch 1863 až 1874 (*tamtiež.*, s. 255 – 256).

46 *Esposizione alla S. Sede dello stato morale e materiale della Pia Società di S. Francesco di Sales nel marzo 1879*. Sampierdarena: Tipografia salesiana 1879 (OE XXXI, s. 237 – 254). Pietro Stella píše o tomto vzácnom dokumente: „Dve úvodné strany, ktorých názov je *Krátke správy o Kongregácii sv. Františka Saleského od roku 1841 do roku 1879* (s. 5n), môžeme nazvať úžasnou

jeho spôsob spracovania „dejín“), alebo a najmä z vnútorných dôvodov, ktoré sa týkali jeho diela.

Viaceré dôvody ho totiž nútili prehodnotiť svoje skúsenosti, s ktorými súvisela formácia jeho nasledovníkov a presnejšie zadefinovanie špecifickej totožnosti jeho diela. Don Bosco bol v tomto časovom rozpätí (1873 – 1875) nútený znovu premyslieť aj svoju predstavu o „externých“ saleziánoch, ktorú Svätá Stolica odmietla, a premeniť ju na nový projekt Združenia alebo Únie saleziánskych spolupracovníkov. Na druhej strane expanzia jeho Spoločnosti za hranice Piemontu, ktorá vďaka študentským domovom a internátom dosiahla veľký úspech, ho znovu nútila premyslieť vlastné prvky identity a metódy, ktoré ju majú charakterizovať vo vzťahu k podobným inštitúciám. Preto znovu prehodnocuje a analyzuje svoju oratoriánsku skúsenosť, pôvod a udalosti, ktoré súvisia so začiatkom oratória. Don Bosco vlastne deklaruje, že oratórium je „model“ každého saleziánskeho výchovného diela. *Spomienkami* sa v podstate začína produkcia významných dokumentov saleziánskej totožnosti, ako napríklad jeho neskorší spis *Preventívny systém vo výchove mládeže*.⁴⁷

---

zbierkou približných a nepresných údajov: nešlo o zámer, ale sčasti o vedomú voľbu slov a pojmov“ (STELLA, P.: *Apologia della storia*, s. 9).

47 (san) BOSCO, GIOVANNI: *Il sistema preventivo nella educazione della gioventú*. Kritické vydanie. Úvod a kritický text Pietro Braido. Rim: LAS 1985.

4. „Dejiny“ oratória a „autobiografický“ charakter *Spomienok Jána Bosca*

Nadpis diela (v origináli *Memorie dell'Oratorio - Pamäte Oratória*) jednoznačne hovorí o ciele, ku ktorému don Bosco smeroval zostavením svojich *Spomienok*: chcel vyrozprávať *spomienky* na svoju osobitnú výchovnú inštitúciu pre mládež, ktorá nesie meno oratórium.

4.1. Oratórium ako centrálny bod rozpravy *Spomienok*

Keď don Bosco písal *Spomienky*, nemal za cieľ odovzdať nasledovníkom svoje osobné dejiny,⁴⁸ ale predovšetkým chcel opísať udalosti a totožnosť oratória s jeho originálnou inšpiráciou, adresátov, okolnosti, ktoré napomáhali alebo brzdili jeho postupnú realizáciu, prvky poslania oratória, metódu a niektoré jeho špecifické črty: „Chcem tu podrobne predstaviť dôvernú veci, ktoré môžu slúžiť ako svetlo alebo byť užitočné pre toto dielo, ktoré Božia prozreteľnosť láskavo zverila Spoločnosti svätého Františka Saleského.“⁴⁹

Tento prvoradý cieľ si v minulosti životopisci dona Bosca nevšimli a svoju pozornosť zamerali predovšetkým na pútavé rozprávanie o formácii svätca a o jeho prvých rokoch apoštolskej práce. Takáto interpretácia udalostí sa však vymykala z celkového zámeru autora, podľa ktorého vyberal, usporiadal a prerozprával udalosti svojho života.

Už sme naznačili, že don Bosco sa usiloval prerozprávať svoj životný príbeh tak, aby bol v službách oratória. Túto jeho snahu bolo badať už dávnejšie, predsa však sú všetky predchádzajúce pokusy radikálne odlišné. List zástupcovi mestskej správy z roku 1846, ale aj iné podobné spisy, ako je napríklad *Cenno* a *Cenni storici* z rokov 1854 a 1862, sa sústreďujú na pohnútky a udalosti prepojené s vyučovaním „katechizmu“, ktoré sa začalo pri Kostole svätého Františka Assiského, prenieslo sa do Útulku markízy Barolovej a do malej Nemocnice svätej Filomény, neskôr ku Kaplnke svätého Martina pri Mestských mlynoch, potom zase ku Kostolu svätého Petra v okovách a na lúku bratov Filippiovcov a napokon zakotvilo vo svojom

48 P. Braido veľmi podčiarkuje toto rozlíšenie, lebo reaguje na tendenciu životopiscov, ktorí v minulosti videli v tomto spise iba zdroj dejepisných údajov (porov. BRAIDO, P.: „*Memorie del futuro*, s. 102).

49 *Spomienky*, s. 57 (Úvod).

domove, teda v Pinardiho dome, a stalo sa „oratóriom“ v plnom zmysle: malo vlastné miestnosti, vlastný dvor. Oratórium sa mohlo začať rozvíjať a zveľaďovať. V týchto dokumentoch don Bosco v podstate syntetizuje niektoré udalosti do súhrnného príbehu rozpravy a uvádza ciele oratória, jeho členenie, aktivity, spolupracovníkov a výsledky, ktoré toto výchovné a náboženské dielo dosiahlo.

Adresátmi týchto spisov sú totiž miestne authority a široké publikum, ktorých don Bosco informuje a usiluje sa nakloniť si ich, ale aj podporovatelia a dobrodinci, ktorých bolo potrebné povzbudiť k štedrosti. Don Bosco – „rozprávač“ sa vyjadruje ako iniciátor, ktorý bol a je prvý zodpovedný za výchovnú a pastoračnú aktivitu v prospech chudobných a opustených mladíkov. Odvoláva sa na náboženské a občianske pohnútky, ale vyhýba sa akémukoľvek prepojeniu so svojimi osobnými dejinami.

4.2. Adresáti a ciele Spomienok

V *Spomienkach* sú však dejiny oratória úzko späté s vnútornými dejinami rozprávača a so životom jeho učeníkov – pokračovateľov, a tak text presahuje čistú minulosť smerom k budúcnosti, pričom minulosť sa stáva normatívom budúcnosti. Vďaka uvedeným aspektom sa tento spis podstatne líši od predchádzajúcich spisov dona Bosca, či už od tých, ktoré sú jednoducho informatívne, alebo od tých, ktoré sú skôr „historicko-konceptuálne“.

V prvom rade musíme spomenúť, že touto rozpravou sú oslovení – ako sa píše v úvode – jeho „najmilší synovia saleziáni“, ktorým zakazuje tieto veci zverejniť pred jeho smrťou aj po nej. Táto jeho požiadavka predovšetkým hovorí, že tento spis má praktický cieľ (mohli by sme povedať až ideologický): odovzdať intímne a rodinné dedičstvo autora – otca čitateľom – svojim milovaným synom. Adresáti tohto spisu sú teda tie osoby, ktoré sú s autorom duchovne spojené tým, že svoj život úplne vložili do toho istého povolania. Autorovi teda v prvom rade záleží na formácii a animácii adresátov: tieto dve skutočnosti sú, samozrejme, v prospech poslania, totožnosti a metódy. Tým, že autor vylúčil ostatných čitateľov a všeobecné publikum, už nie je ustarostený o formu a štýl, nemusí byť opatrný a v určitých veciach rezervovaný. Požiadavka rezervovanosti – typická pre knihy rodinného druhu – má za cieľ chrániť základné hodnoty, najhlbšie a rodinné priority pred kritikou: „Som otec (hovorí don Bosco), ktorý má radosť, keď môže svojim milovaným synom rozprávať o svojich veciach, aby sa tak mohli tešiť z čiastočného poznania príbehu toho, ktorý ich tak nesmierne

miloval a ktorý sa v malých i veľkých veciach vždy usiloval o ich duchovné i hmotné dobro.⁵⁰

Autor teda vŕhne svojich adresátov, „milovaných synov“, do svojich životných dobrodružstiev. Týmto spôsobom sa čitatelia *Spomienok* na jednej strane stávajú aktívnymi zainteresovanými účastníkmi, ktorí sa stotožnia s tými istými hodnotami a žijú v tej istej skutočnosti. Práve v tejto skutočnosti sa totiž rozprávačským štýlom kryštalizuje samotná totožnosť oratória. Na druhej strane od nich don Bosco žiada, aby prijali za vlastný jeho pohľad na fakty a udalosti, ktorý je súčasne historický i osobný, a vstúpili do sveta, ktorý je zároveň reálny i poetický. Don Bosco si je vedomý problémov, ktoré môžu nastať u toho, kto bude jeho životný príbeh čítať, a preto sa usiluje predvídať reakcie čitateľa a usmerniť ho. Tu a tam možno v texte vidieť, ako prítomnosť čitateľov podmieňuje stratégiu rozprávania dona Bosca. Niekedy to priamo vidíme na forme určitého dialógu, ktorý autor používa: „Často ste sa ma pýtali, v akom veku som sa začal zaoberať výchovou chlapcov. (...) Počúvajte...“⁵¹; „Z toho, čo som robil v týchto sviatočných dňoch, si môžete urobiť obraz o tom, čo som robil počas iných dní.“⁵²; „V tej chvíli by ste videli, ako som vám hovoril, ako sa rozprávač stáva profesionálnym kaukliarom.“⁵³

V *Spomienkach* nájdeme aj dialóg v nepriamej forme, keď rozprávanie dona Bosca umožňuje čitateľovi prehĺbiť niektoré veci: „Životopis tohto vzácného spolužiaka som osobitne napísal a každý si ho môže s úžitkom prečítať.“⁵⁴; „Ako prvú vec som spísal Pravidlá. (...) Dali sme ich vytlačiť a hocikto si ich môže prečítať. (...) Keď som dokončil písanie krátkych pravidiel (Družiny sv. Alojza), primerané mládežníckej skupine, ukázal som ich biskupovi. (...) Tieto pravidlá si môžete prečítať osobitne.“⁵⁵; „O tejto slávnosti sa písalo v mnohých novinách: pozrite si denníky *L'Armonia* a *Patria*, ktoré vyšli v tieto dni.“⁵⁶

Viacrát sa zdá, že autor chce predísť námietkam alebo pochybnostiam svojich čitateľov a pripravuje návod na správnu odpoveď alebo interpretáciu toho, čo rozpráva: „Poviete mi, že chodiť na jarmoky a pozeráť sa na kúzelnícke predstavenia, kúpiť si na ne potrebné prostriedky, na to bolo treba mať peniaze. Kde som ich zohnal? (...) A pýtate sa ďalej: ‚Tvoja matka

50 *Spomienky* (Úvod).

51 *Spomienky* (I. desaťročie, kapitola 1, odteraz I, 1).

52 *Spomienky* (I, 1).

53 *Spomienky* (I, 1).

54 *Spomienky* (I, 8).

55 *Spomienky* (III, 6).

56 *Spomienky* (III, 17).

súhlasila s tým, že si strácal čas na jarmokoch a trhoch a že si robil kaukliara?“⁵⁷ „Ale ako sa učiť? Ako robiť preklady? Počúvajte. (...)“⁵⁸ „V tých časoch (a dobre je to pripomenúť) bolo náboženstvo jedným zo základov výchovy.“⁵⁹ „Poviete si, že keď som toľko času venoval hrám, nevyhnutne som musel zanedbávať štúdium.“⁶⁰ „Vy mi možno poviete: ‚Nebolo čítanie toľkých kníh na škodu štúdia predmetov?‘“⁶¹

Najvyšší prejav tejto stratégie (vtiahnuť čitateľov do udalostí svojho rozprávania) nachádzame v sne o Pastierke, ktorý je umiestnený do obdobia prechodu z Konviktu na Valdocco, teda do obdobia začiatočných skúseností, keď sa z prevažne personálneho charakteru prechádza do etapy definitívnej realizácie oratória. Tu už nachádzame nielen osobné, ale aj kolektívne skúsenosti, na ktorých majú účasť spolubratia, ako teológ Borel, Pacchiotti a iní. Metafora premeny divých zvierat na baránky za prítomnosti tajomnej Panej sa tu prezentuje v obohatenej podobe. Niektoré baránky sa menia aj na pastierov a je ich stále viac. „Rozdelili sa na rozličné skupiny a odchádzali na iné miesta hľadať čudné zvery a odvádzajú ich do iných ovčincov.“⁶² Takto sú čitatelia – synovia dona Bosca vyzvaní stať sa pokračovateľmi prozreteľného poslania a prostredníctvom prorockého rozmeru sna sa môžu vidieť pri samotných počiatkoch tohto diela. Tento špecifický dodatok apeluje na čitateľa a upozorňuje ho, že nie je iba čitateľom, ale aj živou súčasťou týchto dejín tak, že sa má cítiť zapojený do samotného počiatku oratória, osvojiť si význam jeho existencie a svoj osobný život prispôbiť tomuto posolstvu a poslaniu.

Po určení svojich čitateľov autor špecifikuje ciele svojho diela: „Čomu môžu poslúžiť tieto stránky? Možno sa z nich poučiť o minulosti a vziať si príklad, aby sa prekonali budúce ťažkosti. Môžu nám ukázať, ako nás vždy a vo všetkom viedol sám Boh. Mojim synom môžu poslúžiť ako príjemné čítanie, keď si budú chcieť pripomenúť veci, ktoré prežil ich otec, a budú ich čítať ešte ochotnejšie, keď už tu nebudem, teda keď ma Boh povolá, aby som mu vyúčtoval zo svojich skutkov.“⁶³

Skôr než by sme spresnili prínos a vplyv týchto dvoch cieľov na celý text dona Bosca, treba poznamenať, že zedefinovanie cieľov je jedna z pri-

57 *Spomienky* (I, 1).

58 *Spomienky* (I, 3).

59 *Spomienky* (I, 7).

60 *Spomienky* (I, 13).

61 *Spomienky* (II, 8).

62 *Spomienky* (II, 15).

63 D'INTINO, F.: *L'autobiografia moderna. Storia forme problemi*. Rím: Bulzoni editore 1998, s. 70 – 71.

márných úloh všetkých spisov životopisnej povahy, ktoré takmer nikdy nie sú len jednoduchou dokumentárnou kronikou. Odborníci z tejto oblasti hovoria, že „čím menej je text literárne upravený a vycibrený, tým viac sa v samotnom texte, v jeho dynamike a štruktúre, prejavuje motivácia autora“. V minulosti, ale aj v súčasnosti sa každý autor, ktorý píše o sebe, prednostne obracia na vybrané publikum a objasňuje mu svoje zámery, najmä „v úvode a na prvých stranách im predloží a vysvetlí svoje dôvody, upozornení ich a vyjasní im niektoré prvky. Svojím nadbiehaním alebo tajomnou príťažlivosťou čitateľa vytvára priestor ‚mimo textu‘, na ktorom tento osobitný literárny štýl vždy stál“.⁶⁴

V tejto perspektíve literárni teoretici zadefinovali päť motivačných kategórií autobiografickej literatúry:

1. Požiadavka nejakej autority alebo nejakého priateľa, potomkov alebo žiakov (aby písali o sebe). To je prípad svätej Terézie Avilskej alebo svätého Ignáca z Loyoly.

2. Obranná reakcia, venovať sa vlastnej apológii (J. J. Rousseau sa vo svojich *Confessions* bráni proti Voltairovi; J. H. Newman vo svojej *Apologia pro vita sua* odpovedá Kingsleyovi).

3. Snaha potvrdiť svoju vlastnú identitu vo vzťahu k iným: buď ide o snahu prekonať krízu, alebo ju vnímať ako proces osobného vyzrievania, keď je človek nútený obzrieť sa dozadu a prehodnotiť svoj život (napríklad F. R. Chateaubriand).

4. Odovzdať nejaké svedectvo, učenie, súhrn hodnôt a skúseností, v ktorých autor vidí niečo významné a špecifické (tento prístup je rozšírený v náboženskej autobiografii, ktorá je plná didaktického ducha, ale nachádza sa aj vo veľkej časti životopisov talianskych osobností z obdobia talianskeho obrodenia).

5. Čas, blížiaci sa staroba alebo smrť sú dôvodom, prečo sa človek chytá pera a robí syntézu vlastného života, hodnotí svoje skúsenosti, činy, výsledky odovzdáva ďalším generáciám (pozri napr. F. Guicciardini: *Memorie di famiglia*, kard. Guido Bentivoglio: *Memorie* a iné).⁶⁵

Úvodné stránky *Spomienok* a vývoj textu nám jasne hovoria, že toto dielo obsahuje päť uvedených motivácií autobiografickej literatúry. Niektoré sú viac, iné menej zdôraznené. Don Bosco osobitne podčiarkol svoje osobné svedectvo a ponaučenie, ale aj hľadanie a budovanie oratoriánskej totožnosti (hoci táto nie je vyjadrená v úvode, ale možno ju vnímať v ce-

64 Spomienky (Úvod).

65 D'INTINO, F.: *L'autobiografia moderna*, s. 71 – 85.

lom texte). Ciele, ktoré si don Bosco stanovil na začiatku svojho textu, ho pobádajú, aby svoje *Spomienky* písal podľa komplexnej a členitej evokácie štruktúry, ktorá sa vôbec neviaže iba na opis oratória ako diela, ktoré malo, samozrejme, svoje vlastné ciele a metódy. Úvodné riadky nás upozorňujú, že don Bosco sa chystá interpretovať minulosť z teologicko-ideologickej perspektívy. Ide síce o presne vymedzenú minulosť, teda konkrétne obdobie (1815 – 1855), v ktorom sú začiatky oratória a jeho špecifický charakter prepojené s duchovným rozmerom povolania a poslania dona Bosca, ktorých realizácia prebehne v blízkej budúcnosti, ale aj s postojmi, vnútornými dispozíciami a voľbami, ktoré don Bosco predkladá svojim nasledovníkom ako charizmatickú normu, a so skúsenosťou viery a podriadenosti Duchu aj atmosfére trvalého rozpoznávania.

4.3. Začiatok a chýbajúci záver rozpravy

Z uvedených dôvodov chápeme, prečo sa *Spomienky* nezačínajú, ako v prípade diela *Cenni storici*, udalosťami, ktoré sa udiali na začiatku katecheticko-oratoriánskej činnosti dona Bosca v roku 1841, ale prvými rokmi autorovho života. Úvodné slová rozprávania hovoria, že sa narodil 15. augusta, lenže v skutočnosti⁶⁶ ide o posun jedného dňa. Don Bosco sa totiž narodil o deň neskôr. Tento prvok sa na prvý pohľad javí ako druhoradý, no v skutočnosti predstavuje kľúč, ktorým možno interpretovať život dona Bosca. O tomto kľúči hovoria aj iné osobitné okolnosti uvedené v rozprave presne tak, ako to prehlásil v úvode (totiž že „Boh osobitne riadil celý jeho život v každom okamihu“). Týmto spôsobom sú *Spomienky* hneď od prvých viet ponorené do horizontu dejín, za ktorými stojí Božia prozreteľnosť. Zároveň jeho osobné dejiny nadobúdajú iný význam a dosah, pretože presahujú dona Bosca ako jednotlivca: sú dedičstvom, s ktorým sa treba podeliť a odovzdať iným.

Mohlo by sa teda povedať, že skutočný začiatok rozprávania „nepatrí“ do textu, lebo úvodné strany *Spomienok* vlastne hovoria, že hlavným subjektom príbehu je totiž milosrdný Boh, Pán dejín a srdc, ktorý riadi dejiny osôb i spoločnosti z perspektívy vykúpenia a spásy človeka, povoláva ľudí a inšpiruje kroky ich životnej cesty. Je tu však aj ľudský subjekt – konkrétny človek, ktorý tento príbeh predkladá ako autentickú verziu životného príbehu, a ten je zároveň osobný i „oratoriánsky“.

---

66 Don Bosco píše, že sa narodil „na sviatok Nanebovzatia Panny Márie“, teda 15. augusta. Podľa písomných záznamov matriky je deň jeho narodenia 16. august.

Dokument sa však po niekoľkých stránkach prekvapivo mení a prezrádza komplexnosť a problematickosť prepojenia osobných dejín s dejinami oratória. Ide o podrobné a dramatické vyrozprávanie sna, označeného ako „sen z deviatich rokov“, ktorý je takou dôležitou udalosťou, že osvetľuje celé *Spomienky*: „Udalosti, ktoré vyrozprávam, priblížia vám význam tohto sna.“ Udalosť sna sa teda stáva súčasťou stratégie textu *Spomienok* ako skutočný začiatok dejín oratória, ktoré sú rozdelené na tri desaťročia: *Prvé desaťročie* – detstvo (1815 – 1824) je akoby dôležitým prelúdiom, no ešte sa netýka oratória v pravom zmysle slova. Až obdobie, ktoré nasleduje po sne, teda desaťročie 1825 – 1835, je obdobím, na začiatku ktorého sa autor ako desaťročný začne venovať deťom: „Robil som podľa síl primeraných môjmu veku. Bolo to akési sviatočné oratórium.“⁶⁷

Týmto spôsobom sen, ktorý je začiatok všetkého a evokovaný skôr romantickou formou, nadobúda osobitnú hodnotu: stáva sa predobrazom historicko-literárneho textu, anticipuje jeho významy, postupy a štruktúry; jedným slovom, stáva sa vodiacom niťou celej rétorickej stratégie dona Bosca. Treba povedať, že saleziánska tradícia tento sen vždy interpretovala v prorocko-predobraznom zmysle, podobne ako aj iný príbeh – symbol – stretnutie s Bartolomejom Garellim, umiestnený do stredu chronologického a symbolického *druhého desaťročia* (a teda do stredu celých *Spomienok*) spolu so *snom o Pastierke*. K týmto udalostiam, ktoré sú uvedené na začiatku, respektíve v strede rozprávania o uskutočňovaní oratoriánskeho povolania a poslania, môžeme pridať ešte inú udalosť, ktorú nájdeme v 7. kapitole tretieho *desaťročia* (1846 – 1855): ide o dialóg s chlapcom sirotou, ktorý pochádza z Valsesie, teda s „prvým chlapcom, ktorý našiel prístrešie v našom Útulku“. Tento dialóg ideálne dopĺňa a uzatvára kompletnú architektúru rozprávania a spomienok dona Bosca na oratórium.

Zdá sa, že v tomto bode don Bosco uzavrie akýsi oblúk svojho rozprávania, ktoré je obrazne naznačené v symboloch sna z deviatich rokov. Sugeruje to aj všeobecný názov nasledujúcej kapitoly, ktorý nájdeme v rukopise: *Historické spomienky na Oratórium svätého Františka Saleského od 1846 po 1855*.⁶⁸

67 *Spomienky* (I, 1).

68 Posledná časť rukopisu dona Bosca, ktorý v texte nájdeme od 8. kapitoly tretieho desaťročia (*Oratórium svätého Alojza*), má v rukopise nadpis *Memorie storiche sull'Oratorio di S. F. d. S. dal 1846 al 1855* [*Historické spomienky na Oratórium svätého Františka Saleského od 1846 do 1855*]. Rukopis tejto tretej časti „*Historických*“ spomienok na Oratórium je neistý, nelineárny, obsahuje viaceré preškrtnutia, opravy a doplnenia. Zdá sa, že ide o veľmi neskorú redakciu, ktorá sa uskutočnila až v rokoch 1878 – 1881. Takejto mienky je napríklad DESRAMAUT, F.: *Les memorie I*, s. 119.

Tento nadpis je iba jednoduchým opakovaním tých, ktoré sú na začiatku troch zošitov rukopisu, ale pridané prídavné meno „historické“, ktoré v predošlých rukopisoch absentuje, pripomína dielo *Cenni storici [Historické zmienky]* z rokov 1846 a 1862, v ktorých autor jasne oddeľuje dejiny inštitúcie od vnútorného osobného života.

Vzhľadom na predošlú jednotu statí (mohla by to dokázať aj materiálna a formálna analýza rukopisu) nasledujúce strany hovoria de facto o tom, že došlo k zmene rozprávania, štýlu a spôsobu písania. Redakčná forma textu má teraz skôr informačný charakter, rozprávanie sa mení na kroniku, vytratia sa príbehy a zápletky. Tu už nemožno hovoriť o rozprávačskom štýle, ktorý bol charakteristickou črtou predošlých statí. Don Bosco prináša chronologicky usporiadané a náročne ucelené fakty. Po 18. kapitole sa číslovanie ďalších statí končí, možno vidieť iba ich názvy. Don Bosco hovorí o faktoch tak, ako to robieval s inými informačnými materiálmi. V nasledujúcich statiach nie je osobne a citovo zaangażovaný. Hovorí o jednotlivých prvkoch a aktivitách oratoriánskej práce, o úspechoch, uvádza aj politické udalosti a nehody kňazov vo veci oratórií, kúpu pozemkov a budov, stavby a vydávanie kníh a brožúr. Zvlášť sa spomínajú dokumenty, ktoré treba konzultovať a urobiť z nich kópie. Sem-tam nájdeme pár prerozprávaných príbehov, no ich vnútorná symbolika a obsah je slabý, nedostatočný na to, aby mohol niečo povedať o oratoriánskom povolání. V závere text sklzáne do témy atentátov a nebezpečenstiev. Don Bosco ich vníma ako „tajné sprisahanie proti nemu, riadené protestantmi alebo slobodomurármi“.⁶⁹ Spis sa končí spomienkou na psa Sivka [Grigja]. V takom dôležitom a významnom diele je záver spisu matný a v podstate divný, aj keď ako dokument veľmi užitočný. Vďaka nemu môžeme pochopiť myšlienkový a kultúrny svet dona Bosca, jeho interpretáciu udalostí vo svetle Božej prozreteľnosti, jeho zmysel pre zázračnosť a nadprirodzeno, ktoré sú síce trochu archaické, no blízke ľudovému cíteniu v jeho dobe.

Táto pomerne nečakaná zmena v záverečnej etape spisu dona Bosca, ktorá obsahuje medzi sebou neprepojené jednotlivé anekdoty, príbehy a fakty, ale aj chýbajúci záver, vlastne potvrdzuje, že *Spomienky* patria do autobiografického žánru.⁷⁰ Pre tento literárny druh je totiž typická „ne-

69 *Spomienky* (III, 22).

70 „Čím viac je autobiografia esteticky štruktúrovaná, tým viac sa jej začiatok a záver stávajú nosnými prvkami rozprávačského zámeru a majú sklon ‚na diaľku‘ vytvoriť základný rámec, ktorého koordinačné body usmerňujú celý text. (...) Čím je však autobiografia esteticky menej štruktúrovaná, tým viac vzniká riziko, že zostane ‚náhodne‘ akoby uťatá v bode, s ktorým autor predtým nerátal. Týmto spôsobom sa záver z hľadiska celkového zámeru diela stáva málo ‚významný‘“ (D’INTINO, F.: *L’autobiografia moderna*, s. 229).

ukončenosť“, nedotiahnutý záver, literárny štýl nie je lineárny, obsahuje viaceré modifikácie, doplnenia, záverečné spracovanie prezrádza, že autor dielo ukončuje s „námahou“, badať sklon „dať dokopy“ nesúrodý materiál (odkazovaním alebo uvádzaním kópie rôznych dokumentov, poznámok, textov, ktoré už boli redigované pri iných príležitostiach, alebo už boli dokonca publikované). Zredigovanie textu je skoro vždy „neisté a nedokonalé, prebehlo na viacerých úrovniach, niekedy je dokonca duplicitné, zviazané s obdobím, v ktorom vznikalo, no a nikdy ho nemožno oddeliť od rôznych poznámok, schém, náčrtov a dodatkov, ktoré ho predchádzajú, sprievádzajú alebo nasledujú: jedným slovom, je súčasťou kontextu autobiografickej literatúry, ktorý nemôžeme nebrať do úvahy“.⁷¹

4.4. Postup tvorby dona Bosca

Problémy súvisiace so špecifickým zorným uhlom pohľadu na minulosť, ktorý don Bosco prezentuje vo svojich *Spomienkach*, treba vnímať v širšom rámci interpretačných problémov literárneho štýlu autobiografickej literatúry.⁷² Otázky z hľadiska epistemológie sú široké a komplexné. Zameriame sa iba na stručnú prezentáciu niektorých aspektov, ktoré nám môžu pomôcť lepšie porozumieť posolstvu spisu dona Bosca.

Dejiny literatúry poznajú obrovské množstvo autobiografických diel. Autori vlastného životopisu si poväčšine kládli za cieľ hľadať korene svojej totožnosti alebo hodnotiť to, čo dosiahli vo svojom živote. Ich spisy hovoria o ich duchovnom a psychologickom vyzrievaní, o ich myšlienkovom svete a motiváciách, o tom, ako prijímali a hodnotili jednotlivé udalosti. Samozrejme, ich najväčšou snahou bolo nájsť a vyjadriť jednotu a zmysel toho, čo prežili.

Aj spôsob, akým boli *Spomienky* zostavené, obsahuje tieto prvky. Don Bosco vychádzajúc z perspektív, ktorými sa riadil v prítomnej historickej chvíli, teda keď *Spomienky* písal, robí rekonštrukciu udalostí svojej minulosti a pripisuje im konkrétny zmysel. Okrem toho tým, že sa vracia k svo-

71 D'INTINO, F.: *L'autobiografia moderna*, s. 87.

72 Porov. PINEU, G. – LE GRAND, J. L.: *Les histoires de vie*. Paríž: Presses Universitaires de France 1993. Štúdie o autobiografickej literatúre sú rozsiahle. Ako príklad uvedieme niektoré základné diela všeobecného charakteru: *L'autobiografia: il vissuto e il narrato*, Quaderni di retorica e poetica II (1986); LEJEUNE, PH.: *Le récits de vie et l'institutions*, „Cahiers de sémiotique textuelle“, s. 8 – 9 (1986); PORTER, R.: *Rewriting the self. Histories from the Renaissance to the present*. Londýn: Routledge 1997. Rozsiahlejšiu bibliografiu môžeme nájsť v D'INTINO, F.: *L'autobiografia moderna*, s. 15 – 66; 291 a 358.

jej formácii, predkladá sebe i čitateľom skutočnosti, ktoré mu pomáhali aj prekážali na ceste jeho „oratoriánskeho“ povolania. Súčasťou tejto skutočnosti sú jeho rodina, osoby, ktoré stretol, inštitúcie, spoločnosť, v ktorej žil, a dejinné udalosti, ktoré sa odohrali. Hovorí aj o tom, ako všetky tieto vzťahy a skúsenosti vstúpili do jeho vedomia a ovplyvnili vznik a charakter jeho „metódy“. Túto svoju analýzu a reflexiu nad minulosťou napokon premieňa na prameň duchovného a pedagogického „poznania“ pre tých, ktorým tento spis adresuje. Spôsob, akým interpretuje seba a jednotlivé udalosti, vychádza z jeho „prvotného“ pochopenia, opierajúceho sa o jeho osobný kontext prostredia a zmýšľania, z jeho smerodajných hodnôt, ale aj z prerazovaného života.

Pri písaní a zostavovaní svojho spisu si don Bosco poslužil komplexnou dynamikou. V prvom rade si vybral iba niektoré udalosti a spomienky, ktoré považoval za dôležité (selekcia), následne prerazoval rôzne skutočnosti ako príbeh (naratívna stratégia) a priradil im väčší význam (interpretácia) a napokon všetko usporiadal do príbehu s vyšším a jednotným významom. Samozrejme, udalosti vyberal podľa vopred stanoveného kritéria – z perspektívy oratoriánskeho povolania, ktoré je jednotiacim prvkom celého diela. Vedomie, s ktorým kedysi prežíval udalosti, teraz nahrádza „nové vedomie“, ktoré nadobúda, keď sa spätne pozerá na spojitosti a súvislosti udalostí. Ide teda zároveň o retrospektívny aj perspektívny pohľad. Je to autoformácia: teraz totiž odlišným spôsobom vníma minulé udalosti svojho života; prepája ich s „dejinami“ oratória, pretože tieto sú stredobodom celého rozprávania. Inými slovami, tým, že ich spája s týmto jednotiacim významom, de facto svojim prežitým udalostiam vtláča nový obsah, ktorý určite nevnímal v takej podobe, ako keď o nich písal.⁷³ Tohto svojho prístupu si je don Bosco, ako možno vidieť z jeho spisu, aspoň čiastočne vedomý. Svedčí o tom najmä veta v sne z deviatich rokov: „*Časom všetko pochopíš.*“ Takisto aj slová, ktorými don Bosco končí dialógy interpretujúce tento jeho sen: „*Udalosti, ktoré vyrozprávam, priblížia vám význam tohto sna.*“

Proces výberu, ktorý don Bosco uskutočnil vo svojich *Spomienkach*, sa týka faktov (vyberal tie najvýznamnejšie z dôvodu celkového zmyslu rozprávania a vylúčil mnohé iné), ako aj ich významu. Interpretuje ich v náboženskom zmysle a ovplyvnený starosťami, ktoré naňho doliehali v čase ich písania. Pri rekonštrukcii záverečného plánu jednotlivé udalosti uspo-

73 O tomto typickom postupe v každej autobiografickej práci pozri Úvod, ktorý do talianskeho vydania napísal FORMENTI, L. – KNOWLES, M. S.: *La formazione degli adulti come autobiografia*. Miláno: Raffaello Cortina Editore 1996,

riadal podľa ich váhy a dôležitosti. Tento ako celok totiž presahuje význam jednotlivých udalostí. Takto vznikol príbeh a jednotlivé zápletky, ktoré sú opornými piliermi rozprávačskej stratégie jeho príbehu.

Don Bosco vo svojej rozprave interpretuje svoju existenciu od narodenia až po realizáciu diela oratória, pričom posudzuje „historickú“ hodnotu dávnych udalostí a významnosť vzťahov s osobami z minulosti v retrospektívnom pohľade. Určuje ich dôležitosť na základe udalostí, ktoré sa odohrali neskôr, a zjednocuje ich do jednotnej interpretačnej schémy, ktorej základom je Božia prozreteľnosť. Ona je vnútorným spojivom udalostí, ktoré sa odohrali v rôznych etapách jeho života: v detstve, v mladosti, v dospelosti aj v prítomnosti rozprávača. Celé rozprávanie má svoje ťažisko v cieľovom bode, ku ktorému dejiny, teda jednotlivé udalosti v ich prepojení, smerujú. Tento bod dáva zmysel všetkým jednotlivým udalostiam a vytvára z nich zmysluplnú jednotu.⁷⁴

Na záver ešte chceme poukázať na skutočnosť, že text *Spomienok* sa neustále usiluje podčiarknuť charakteristické črty oratória, odzrkadľujúce sa v živote dona Bosca, ktorý autor vníma ako Božie povolanie. Vidíme to najmä v udalostiach, aktivitách a situáciách, ktoré sú podľa interpretácie rozprávača „náznakmi“ budúceho oratória: prvé aktivity s chlapcami v desiatom roku jeho života („*Bol to istý druh sviatočného oratória.*“),⁷⁵ starostlivosť o chlapcov počas prázdnin pred obliečkou za bohoslovca („*Bolo to akési oratórium. Päťdesiat chlapcov ma milovalo a poslúchalo, ako keby som bol ich otcom.*“)⁷⁶ a tiež pravidlá *Spolku veselosti* počas jeho štúdií v Chieri.⁷⁷ K týmto zmienkam môžeme priradiť aj opis vyučovania katechizmu v zime 1841 – 1842, ktoré don Bosco, azda unáhle, nazval oratóriom: „*Cez túto prvú zimu som sa usiloval malé oratórium upevniť... Život tohto začínajúceho oratória v náčrte bol asi takýto: vo sviatočné dni mal každý možnosť pristúpiť k svätým sviatostiam spovedi a prijímania – na splnenie tejto náboženskej povinnosti bola stanovená jedna sobota a nedeľa v mesiaci. Večer v ustálenú hodinu sa zaspievala nejaká náboženská pieseň, nasledoval katechizmus a nejaký príbeh. Potom som každému alebo aspoň vyžrebovaným niečo podaroval.*“⁷⁸

74 O tejto „konfigurácii“ životnej skúsenosti, ktorá sa uskutočňuje prostredníctvom rozprávania, pozri napríklad zaujímavé reflexie: RICOEUR, P.: *Čas a literárne rozprávanie*. IRIS: Bratislava 2004. V tal. vydání RICOEUR, P.: *Tempo e racconto* I. Miláno: Jaca Book 1996, s. 108 – 117.

75 *Spomienky* (I, 1).

76 *Spomienky* (I, 14).

77 *Spomienky* (I, 7).

78 *Spomienky* (II, 13).

Možno to zistiť predovšetkým vtedy, keď na scénu prichádzajú negatívne alebo pozitívne osobnosti, ktoré reprezentujú oratoriánsky štýl a metódu. Vymenujeme aspoň niektoré: napríklad postavy farára a kaplána z Castelnova, ktorí majú voči nemu rezervovaný a nie veľmi priateľský postoj („*Keby som bol kňazom, nesprávaj by som sa takto. Usiloval by som sa priblížiť k malým chlapcom, mal by som pre nich dobré slovo i radu.*“)⁷⁹ alebo profesor humanitných vied don Banaudi („*Bol to skutočný vzor učiteľa. Nikoho nemusel trestať, všetci žiaci ho mali radi. Mal rád svojich žiakov, ako by boli jeho deťmi, a oni ho milovali ako svojho láskavého otca.*“).⁸⁰

Z pozorného čítania textu (vidno to skoro v každej kapitole) vyplýva, že finálny zámer rozprávania (živá a formujúca sa skutočnosť Oratória svätého Františka Saleského tesne po roku 1850, jeho ciele, výchovná metóda, formačné ponuky, životné rytmy a jeho typický pastoračno-výchovný model) bol de facto filtrom, ktorým don Bosco uskutočnil autobiografický návrat do svojej minulosti v prospech svojich mladých saleziánov.

---

79 *Spomienky* (I, 4).

80 *Spomienky* (I, 9).

5. *Spomienky* ako rozprávačský text

Don Bosco je ako autor *Spomienok* vo svojom texte skromný, stručný a jasný. Účinne dokáže uviesť čitateľa do prostredia, výstižne charakterizovať osoby a vzťahy, pútavo meniť scény, priblížiť chvíle radosti, obáv alebo napätia, v niektorých prípadoch aj vzbudzovať pocity.

5.1. Štýl písania dona Bosca

Počas tridsaťročnej praxe písania, v ktorej sa don Bosco vždy riadil zásadou zrozumiteľnosti pre mladých a jednoduchých ľudí, sa jeho rozprávačský štýl zdokonalil. V *Spomienkach* sa javí ako skúsený rozprávač. Korekcie, ktoré urobil vo svojom prvom texte, sa netýkajú ani tak štýlu, ako skôr jeho snahy všetko zjednodušiť, aby jeho rozprávanie bolo plynulejšie a jasnejšie.

Keď don Bosco píše príbehy a viackrát opisuje vyrozprávané skutočnosti, prípadne keď opisuje niektorý zo svojich „snov“, kde často zachádza do podrobností, jeho písmo je bezprostredné a jasné. Sen z deviatich rokov si môžeme živo predstaviť ako istú formu filmovej projekcie, kde v popredí stoja osoby, ktoré vedú krátke a hutné dialógy, alebo možno vidieť naznačené citové prejavy hlavného protagonistu, zatiaľ čo v pozadí sa striedajú scény: bijúci sa chlapci, divé zvieratá a pokorné baránky.

Veľmi ľahko sa čítajú najmä dialógy. Aj samotný rukopis v týchto častiach textu hovorí o tom, že don Bosco písal bez váhania, s istotou, rýchlo a nevracal sa k textu, aby ho opravil alebo vycibril. Dá sa povedať, že dialógy sú v jeho mysli, je vtipný vo svojich výrokoch. Dialóg bol oddávna jeho obľúbenou literárnou formou, ktorá mu pomáhala vyjadrovať sa v rodinnom štýle a hovorila o jeho mentálnej štruktúre. Totiž keď don Bosco opisoval stretnutia a situácie, veľmi rád požíval dramatickú a živú formu priameho dialógu a výmenu názorov medzi osobami.

V niektorých prípadoch dialóg obsahuje a ponúka výchovné a pastoračné postoje, ktoré sú preňho veľmi vzácne. Je to napríklad jeho stretnutie s donom Calossom, pamätná symbolická scéna s Bartolomejom Garelím alebo ukážkový dialóg, v ktorom sa usiloval povedať, ako privádza aj menej otvorených chlapcov k spovedi.⁸¹ Inokedy zase dialóg obsahuje po-

---

81 *Spomienky* (I, 2); (II, 12); (III, 1).

učenia a je vyjadrením obrany viery (apologetiky) a konverzácia sa často premieňa na presvedčanie či dokazovanie, ako v prípade Jonášovej krízy, v dialógu s Jonášovou matkou alebo v diskusii s neznámymi osobami, ktoré ho odrádzajú od vydávania *Katolíckych čítaní*.⁸² Ide o veľmi obľúbený štýl, ktorý často používal v mnohých svojich spisoch zostavených po roku 1853.⁸³

Jeho dialóg je však zápalistý a konkrétny v kritických chvíľach, keď výhrady voči jeho činnosti začínajú priamo ohrozovať realizáciu oratória alebo jeho identitu. Vtedy don Bosco veľmi jasne a nekompromisne vyjadruje svoje postoje a bráni hodnoty, ktorými sa inšpiruje. Odpovedá na ťažkosti, ktoré mu predkladajú dvaja miestni farári, a vysvetľuje svoj pastoračný postoj; v rozhovore s vikárom mesta vysvetľuje svoje presvedčenie o sociálnej a spoločenskej účinnosti svojho diela; v konfrontácii s markízou Barolovou vyjadruje presvedčenie, že je nositeľom Božieho poslania, ktoré ho pobáda úplne sa odovzdať do rúk Božej prozreteľnosti napriek starostiam o zdravie a materiálnej i finančnej neistote svojej budúcnosti.⁸⁴

Chvilé, ktoré majú veľkú duchovnú hodnotu (napríklad rozhovor s donom Cafassom o jeho pastoračnej práci po ukončení štúdií v kňazskom konvikte), alebo scény z každodenného života, ktoré hovoria o kultúre a typickom štýle ľudových vrstiev turínskeho sveta (dohoda o kúpe Pinar-diho domu), jednoznačne poukazujú na dlhodobu pestovanú pisateľskú zručnosť dona Bosca.⁸⁵

Nechýbajú ani vykreslené opisy typov osôb s dávkou jemnej karikatúry, čím sa jeho text stáva veľmi účinným. Stručne, ale výstižne opíše fyzickú postavu Jonášovej matky i slúžky kaplána v Kostole svätého Petra v okovách,⁸⁶ živo ilustruje žartovné scény, ako tú s prísnyim profesorom Cimmom alebo jeho obranu Comolla; keď sa háda s naivným krajčírom Cumi-

82 *Spomienky* (I, 10); (III, [21]).

83 Don Bosco prejavuje veľké nadanie, keď ide o písanie dialógov pre katechetické a apologetické ciele. Porov. *Vydané diela (Opere edite = OE)*. *Katolík vzdelaný vo svojom náboženstve. Otec v rodine vysvetľuje svojim deťom* [Il cattolico istruito nella sua Religione. Trattenimenti di un padre di famiglia co'suoi figlioli], 1853 (OE IV, s. 195 – 646); *Debata medzi advokátom a protestantským ministrom* [Una disputa tra un avvocato e un ministro protestante], 1853 (OE V, s. 101 – 168); *Rozhovor advokáta s dedinským farárom o sviatosti zmierenia* [Conversazioni tra un avvocato ed un curato di campagna sul sacramento della confessione], 1855 (OE, VI, s. 145 – 272); *Dva príhovory protestantských ministrov a jedného katolíckeho kňaza o očisti a omšiach za zosnulých* [Due conferenze tra due ministri protestanti ed un prete cattolico sopra il purgatorio e intorno ai suffragi dei defunti], 1857 (OE IX, s. 19 – 164).

84 *Spomienky* (II, 19); (II, 21); (II, 22).

85 *Spomienky* (II, 14); (III, 15).

86 *Spomienky* (I, 10); (II, 18).

nom alebo s opatrným kanonikom Burziom; zvládnutie skupiny opitých sedliakov počas slávnosti na dedine alebo vtipné vyriešenie pokusu o jeho umiestnenie do blázince; humorne používa slovnú podobnosť medzi oratóriom a laboratóriom, ktorú nepostrehol koktajúci sluha Pankrác Soave; sympatická je aj scéna s arcibiskupom, ktorý zavadí mitrou o strop nízkej Pinardiho kaplnky, zatiaľ čo scénu hádky s bojovne naladenými ženami z pracovne v blízkosti Porta Nuova opisuje s jemnou iróniou.⁸⁷

Don Bosco vo svojich rozprávaniach vytvoril aj malé dobrodružné príbehy, ako napríklad jeho súťaž s cirkusantom, nebezpečný pád z koňa na ceste medzi obcami Cinzano a Bersano, pokus o jeho otrávenie v krčme Zlaté srdce alebo živý a realistický opis záchranu pred sprškou úderov palicami, ktoré mal schytať pri návšteve falošne chorej ženy.⁸⁸

Schopnosť dona Bosca s veľkou rôznorodosťou tónov a odtieňov popisovať vlastnosti osôb a udalostí, tak silne prítomná v stratégii *Spomienok*, je v službách naratívneho programu veľkej symbolickej a operatívnej intenzity. Týmto spôsobom sú *Spomienky* významným dokumentom literárneho štýlu 19. storočia, ktorého hodnota v porovnaní s velikánmi svetovej literatúry je oveľa menšia, no nie podradná alebo druhoradá.

5.2. Štruktúra textu

Usporiadanie príbehov v *Spomienkach* súvisí s problémom podobných spisov autobiografického štýlu, ba má ešte nejaké komplikácie navyše.⁸⁹ Autor si totiž udalosti nepredstavuje v myslí, ako v prípade fikcie, keď dielo vznikne vďaka fantázii autora. V našom prípade autor opisuje reálne udalosti, preto keď píše, opiera sa o množstvo svojich úvah, spomienok, udalostí, emócií a dojmov, ktoré v rozličných obdobiach zažil. Pri vytváraní diela ich musí nanovo usporiadať do lineárneho poradia, ktoré sa nie vždy musí zhodovať s tým, ako sa reálne udiali, a nemôže k sebe náhodne pridružiť ani asociácie či myšlienky, ktoré mu prídu na myseľ počas tvorby diela. Don Bosco si zvolil *Oratórium sv. Františka Saleského* ako ústredný argument svojho autobiografického príbehu, preto cieľavedome hľadá a vytvára prepojenia medzi udalosťami existujúcej skutočnosti, ktorá sa odohrala v určitom časovom rozpätí.

87 *Spomienky* (I, 5); (I, 8); (I, 11); (II, 5); (II, 22); (II, 23); (III, 6); (III, 8).

88 *Spomienky* (I, 12); (II, 10); (III, [22] – [23]).

89 O štruktúrach, prepojeniach a modeloch, ktoré sa vo všeobecnosti používajú v naratívnych autobiografických textoch, pozri D'INTINO, F.: *L'autobiografia moderna*, s. 159 – 206.

Táto schéma rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje osnovu textu: od názvu až po posledné stránky vždy ide o „spomienku“ na oratórium prezentovanú tak, ako postupne vznikala, teda v chronologicko-generatívnom poriadku. Kto však analyzuje text pozorne, uvedomí si, že aj napriek rozdeleniu textu na desaťročia a na kapitoly (čo nazývame *povrchovou štruktúrou* textu) možno objaviť systém hodnôt dona Bosca, jeho presvedčenia i myšlienkové schémy (čo predstavuje *vnútornú, teda hlbšiu štruktúru* textu). Tá je akosi skrytou spájajúcou niťou celého diela a je nezávislá od formálneho rozdelenia diela na obdobia.

V úvode don Bosco deklaruje princípy a kritériá, podľa ktorých chce usporiadať svoju prácu: „Tieto svoje spomienky rozdeľujem do štyroch dekád, teda do období s desiatimi rokmi, lebo v každom jednom období sa naša inštitúcia značne rozvinula.“⁹⁰ Toto je makroštruktúra, na ktorej text stojí. V rámci každého desaťročia jednotlivé kapitoly podčiarkujú buď formálny proces osoby, alebo postupne vznikajúce a konfigurujúce prvky oratória.

Rozprávanie spomienok však obsahuje aj priestorovú štruktúru. Don Bosco totiž prisudzuje zvláštny význam miestam a prostrediam, v ktorých sa zrodilo a vyvinulo jeho oratoriánske povolanie. Predkladá nám ich ako body symbolickej mapy: rodnú vidiecku viesku, dom s dvorom a lúkou, kostolík v Morialde, potom dedinu Castelnovo, mesto Chieri, v ktorom sú domy, námestia, školy, kaviarne, dóm, seminár, a napokon veľkomesto Turín, jeho ulice, námestia, kostoly, väznice, charitatívne inštitúcie, predmestia, neďaleké lúky, okolité svätyne a napokon oratórium na Valdoccu so svojou kôľňou – kaplnkou, malé izby pre školu a dvor na rekreáciu. Celá táto pestrosť a usporiadanie miest sa stáva dôležitým organizačným, chronologickým a tematickým princípom rozprávania dona Bosca.

S priestormi sú spojené hodnoty, výchovné a duchovné skúsenosti. Zmena miesta nadobúda význam putovania do vyvolenej zeme, ktorou je oratórium, jeho poslanie a identita. Oratórium je inšpirované tajomným snom, jeho dlhá príprava sa začína už v čase jeho detstva, pokračuje v období dospievania, mladosti, dospelosti a vydáva sa na cestu v plodnom a podnetnom prostredí kňazského konviktu; potom sa v Turíne sťahuje z jedného miesta na druhé, rastie a čoraz viac nadobúda svoje črty, až napokon nájde svoje trvalé miesto na Valdoccu, na mieste, „kde sníval o nápis *Haec est domus mea, inde gloria mea*“.⁹¹

⁹⁰ *Spomienky* (I, 1).

⁹¹ *Spomienky* (III, 1).

Takto teda „povrchová štruktúra“ príbehu pozostáva z priesečníka troch prvkov: času, priestoru a nosného tematického jadra.

Rozdelenie textu *Spomienok* sa zakladá na udalostiach, osobnostiach, pozorovaniach, komentároch a poznámkach, ktoré sú ovocím hlbšej štruktúry. Táto má svoj pôvod v mentalite dona Bosca, v jeho kultúre a videní sveta, v jeho svetských a náboženských, výchovných a morálnych presvedčeniach, v jeho spiritualite a „formačnom projekte“. Odborníci na semiotiku naratívnych textov hovoria, že *úmysel diela* je širší než *úmysel autora*, ktorý bol deklarovaný na začiatku diela.⁹²

Pokúsime sa teraz synteticky zhrnúť to, o čom sme doteraz hovorili. V základe diela *Spomienok* je „človek don Bosco“ so svojim svetom a dosvedčuje to každá stránka textu. Môžeme sa teda pokúsiť čítať *Spomienky* takým spôsobom, ktorý nám umožní preniknúť do členitého posolstva, ktoré pozostáva nielen z toho, čo autor zamýšľal napísať a povedať, ale aj z toho, čo text de facto hovorí v súvislosti s vlastným kontextom a systémom významov, o ktoré sa opiera.

Vďaka tomuto hlbokému prvku, ktorý je v *Spomienkach* osobitne prítomný, má dokument vysokú mnohovýznamovú (polysémickú) hodnotu. Preto sú *Spomienky* vzácné tak pre historika, citlivého na kultúrnu antropológiu, ako aj pre učeníka, ktorý sa v prvom rade usiluje zachytiť pedagogicko-duchovný dosah posolstva a pochopiť vnútornú dynamiku oratoriánskeho modelu.

Povrchová a vnútorná štruktúra *Spomienok* obohacuje scenár jednotlivých období a viacerých perspektívnych rovín budúceho rozvoja oratória o rôzne tonality a odtiene, prostredníctvom ktorých dokážu zaujať veľké množstvo čitateľov s odlišnými záujmami. Veľký úspech *Spomienok* v prvých časoch, ale aj ostatných desaťročiach dokazuje, že tieto „dejiny“ vedia zaujať saleziánov i mladých, obyčajných čitateľov, ale aj erudovaných odborníkov.

---

92 Pozri ECO, U.: *I limiti dell'interpretazione*. Miláno: Bompiani 1990, s. 11.

6. Ako čítať *Spomienky* – rôzne roviny interpretácie textu

Ak chceme mať úžitok z čítania *Spomienok* a objaviť v nich veľké charizmatické bohatstvo a ponaučenia, musíme mať na zreteli niektoré skutočnosti.

V prvom rade don Bosco chcel týmto svojim textom komunikovať posolstvo presne určeným adresátom. „Najdrahší synovia, saleziáni“, na ktorých sa obracia vo svojom úvode, sú s ním úzko späté osoby, ktoré sa stotožnili s jeho hodnotami, majú rovnakú reč, zmysľovanie, kultúru a štýl života. Oni sú súčasťou inštitúcie, o pôvode ktorej don Bosco rozpráva, v ktorej boli formovaní a sú jej aktívnymi protagonistami. Je evidentné, že don Bosco sa neobracia len na tých saleziánov, ktorých priamo pozná, ale aj na tých, ktorí prídu po nich.

Musíme si však uvedomiť, že keď don Bosco píše, má na mysli svojich „ideálnych čitateľov“, ktorých myslenie a citlivosť boli blízke adresátom zo 70. rokov 19. storočia. Keď sa teda stretáme s výrazmi ako „*poslušnosť*“, „*dôvera v Boha*“, „*uzobranosť*“, „*Božia vôľa*“ alebo s pojmi ako „*dať sa celkom Pánovi*“, „*presné plnenie povinností*“, „*na väčšiu Božiu slávu a pre spásu duší*“, musíme si uvedomiť, že ich máme chápať a rozumieť im v rámci teologicko-antropologických schém jeho doby, v ktorej duchovná citlivosť a prejavy nábožnosti boli súčasťou *iného* sveta než toho súčasného, v ktorom žijeme. Podobné úvahy platia aj pre pedagogické výrazy ako „*vychovávať*“, „*starostlivosť*“, „*poučovať*“, „*asistovať*“, prípadne „*láskavosť*“, „*dôvera*“, „*poslušnosť*“, ktoré v rámci historicko-sociálnych zmien a vývoja výchovných a humánnych vied zmenili nielen vo svete, ale aj v samotných saleziánskych prostrediach svoj významový obsah. Podobne aj označenie kategórií mladých ako „*opustení mladíci*“, „*ohrozené deti*“, „*mladíci prepustení z väzenia*“, tých, ktorých navštevoval počas týždňa „*v dielňach a továrňach*“, „*opustená a ohrozená mládež*“, „*chudobní synovia ľudu*“, ktorí sa zhromažďovali na dvore Pinardiho kôlne, aby sa „*hrali s kamennými kolkami, doštičkami, chodúľami*“, zúčastňovali sa náboženských pobožností, spovedí a boli nadšení touto „*zmesou nábožnosti, radosti a výletov*“, tí, ktorí po náročných pracovných dňoch mali možnosť vo večernej škole získať základné vedomosti – to všetko patrí už do sveta minulosti, ktorý sa definitívne pomínul.

Na prvý pohľad sa teda zdá, že interpretácia tohto textu, ktorý je naratívneho charakteru, je ľahká. Nie je to tak. Bezprostredná zrozumiteľnosť

textu je možná za predpokladu, že je čitateľ vovedený do problematiky, pozná historický kontext a slovník výrazov danej doby. Iba tak možno pochopiť aktuálne úmysly autora (*intentio auctoris*) a bohatstvo skryté v príbehu *Spomienok* (úmysel, poslanstvo diela – *intentio operis*).

Okrem toho samotný text nám ponúka niektoré prvky, aby sme mohli porozumieť základným líniam jeho poslanstva. Už od prvých riadkov rozprávačská stratégia dona Bosca vedie čitateľa na presne definované cesty. Ponúka mu všeobecný interpretačný kľúč celého príbehu (sú to prozreteľné dejiny, ktoré riadi samotný Boh pre „spásu“ mladých), ale aj sériu iných menších ukazovateľov, ktoré pobádajú čitateľa vytvoriť si interpretačné predpoklady o popredných otázkach týkajúcich sa jeho dneška.⁹³ Keď sa k nim čitateľ dopracuje, tieto interpretačné hypotézy sa môžu stať smerodajnými líniami, vďaka ktorým môže hlbšie porozumieť textu. Týmto spôsobom nezostane iba pri púťavom čítaní samotných príbehov ani v zajať mentalitu 19. storočia, ale dopracuje sa k hlbším rovinám, v ktorých môže objaviť vízie, mentalitu a najhlbšie presvedčenia dona Bosca a jeho samotné vedomie, ktoré mal o svojom poslaní a o poslaní svojich nasledovníkov.

Aby sme sa vyhli nebezpečenstvu prehnaného zdôrazňovania a určovania interpretačných línii, treba vychádzať z literárneho zmyslu textu. Ten je totiž základom, z ktorého treba vychádzať pri iných prípadných interpretačných postupoch. Okrem toho treba rešpektovať kritérium *koherentnosti textu*, s ktorým sa jednotlivé interpretačné roviny musia vždy konfrontovať.⁹⁴

Ako príklad uvádzame dva možné spôsoby „čítania“ a interpretácie textu *Spomienok*: najprv budeme sledovať vývoj a dynamiku jeho duchovného života a potom zameriame pozornosť na model vychovávateľa a pastiera, ako ho *Spomienky* prezentujú vo svojich jednotlivých častiach.⁹⁵

93 V semiologických štúdiách sa požíva termín interpretačné miesto (tzv. interpretačný *topic*): ide o interpretačnú hypotézu, ktorú si lektor sám určí v súlade s poslanstvom celého textu alebo si zvolí nejaké kľúčové slovo, ktorého výskyt a prostredie sleduje v texte. (Porov. ECO, U.: *Lector in fabula. La cooperazione interpretativa nei testi narrativi*. Miláno: Bompiani 1998, s. 87 – 92.

94 ECO, U.: *I limiti dell'interpretazione*, s. 34.

95 Základné body výchovného systému v texte *Spomienok* vyjadril BRAIDO, P.: „*Memorie*“ *del futuro*, s. 114 – 167: 1. Výchovné povolanie; 2. Oratórium, všeobecná mládežnícka inštitúcia ako základná skúsenosť; 3. Zrod domu popri oratóriu a jeho cieľ; 4. Asistencia ako globálne prospešná činnosť; 5. Odpoveď na všetky potreby opustených mladíkov v humanizujúcej perspektíve (dobrí kresťania a statoční občania); 6. Náboženstvo ako základ; 7. Výchovná láska ako účinná a citová láska (*effettiva e affettiva*); 8. Hodnota radosti a slávenia; 9. Vychovávateľ a výchovný vzťah.

6.1. Duchovný itinerár

Interpretačné kľúče, ktoré don Bosco predstavil v úvode svojich *Spomienok*, nás pozývajú, aby sme text čítali predovšetkým z duchovného hľadiska. V tejto perspektíve by sme mohli urobiť viacero „prechádzok“ v bohatom „lese“ rozpráv textu *Spomienok*.⁹⁶ Obmedzíme sa však iba na dve kľúčové témy: *dôvera v Boha* a *utiahnutosť*. Zvlášť pre tento druhý výraz nenachádzame v dnešnom slovníku adekvátny pozitívny termín. Ale podľa zmýšľania dona Bosca šlo o vnútornú sústredenosť, o obranu pred akýmkoliv rozptyľujúcimi myšlienkami a citmi, ktoré spôsobujú stratu vnútornej orientácie. Okrem toho sa utiahnutosť spájala aj s nenápadným a pracovitým spôsobom života.

6.1.1. Dôverný vzťah k Bohu, dôvera vo formátorov a odovzdanie seba

Začnime uvažovať o tejto téme počnúc prezentáciou smrti Františka, otca malého Janka. Don Bosco opisuje jej dramatický dopad na dušu malého dieťaťa, polosiroty.⁹⁷ Zomierajúci otec, jediná opora rodiny, odovzdáva manželku a deti do rúk Božej prozreteľnosti a odporúča jej, aby „dôverovala v Boha“. Dôležitosť tohto postoja ako základného prvku, z ktorého perspektívy prerozpráva svoje osobné dejiny a dejiny vzniku oratória, možno vidieť v tom, že ho don Bosco často používa na nasledujúcich stranách. Ide o situácie, kde sa dôvera mení na „dôverné odovzdanie sa“ a zároveň aj na „odvážne počínanie si“.

V prvom rade si všimnime udalosť, keď sa matka Margita musí popasovať s problémom prežitia vlastnej rodiny. Zostane pokojná, chopí sa posledných slov umierajúceho manžela a urobí vážne rozhodnutie.⁹⁸ Nasledujúce udalosti podčiarkujú ďalšie postoje, ktoré podľa autora vyjadrujú „dôveru“ – ich vzorovým príkladom je mama Margita. Ona je syntézou dôvery v Božiu prozreteľnosť, pracovitosti, obetavosti, striedmosti a výchovnej angažovanosti.⁹⁹

96 Porov. Podnety od ECO, U.: *Sei passeggiate nei boschi narrativi*. Harvard University, Norton Lectures 1992 – 1993, Miláno: Bompiani 1994.

97 *Spomienky* (I).

98 „Keď môj manžel zomieral, povedal mi, aby som dôverovala Bohu. Podťe teda, klaknime si a pomodlime sa. Po krátkej modlitbe vstala a povedala: ‚V krajnom prípade treba siahnuť po krajných prostriedkoch.‘ Odišla teda...“ *Spomienky* (I).

99 *Spomienky* (I).

Aj zložitá naratívna štruktúra *sna z deviatich rokov* nepriamo hovorí o dôvere v Boha, ktorý ukazuje adresátovi sna poslanie i cesty, aby ho mohol splniť. Dôvera, odovzdanie sa a darovanie seba sú odtiene toho istého pohybu a odpovede viery na Pánovo volanie. Aj mnohé iné prvky, ktoré v texte nenájdeme, poukazujú na to, akú dôležitosť don Bosco pripisoval tomuto postojú ducha. Don Bosco už v roku 1847 vo svojom diele *Giovane provveduto [Vystrojený mladík]*¹⁰⁰ zdôrazňuje potrebu „vydať sa cestou čnosti už v mladosti“ a vracal sa k nej vo svojich viacerých spisoch a príhovoroch k mladým. Azda najlepšie a najkomplexnejšie vyjadrenie tejto skutočnosti zanechal v životopisoch svojich „najvydarenejších“ mladíkov (D. Savio, M. Magone, F. Besucco), ktorí pohotovo odpovedali na Božiu výzvu a vydali sa cestou svätosti.¹⁰¹

V *Spomienkach* sa táto téma explicitne objavuje v dialógu s donom Calossom, keď Janko Bosco odpovedá na skúšobnú otázku starého kňaza pri návrate z misijných kázni: „Pamätáš si niečo z prvej kázne? – V prvej kázni kazateľ hovoril o nevyhnutnosti *darovať sa Bohu načas* a neodkladať svoje obrátenie na neskôr.“¹⁰² Toto je doslovná predzvesť toho, čo sa vlastne udialo po šťastnom stretnutí s donom Calossom: „Hneď som sa odovzdal do rúk tohto kňaza. (...) Dal som sa mu úplne spoznať. Každé slovo, každú myšlienku, všetko, čo som robil, som mu úprimne povedal. (...) Vtedy som spoznal, čo znamená mať spoľahlivého duchovného vodcu, verného priateľa duše. (...) Od tej chvíle som začal zakúšať radosť z duchovného života.“¹⁰³ Láskyplné a bezpodmienečné odovzdanie sa malého učenika vedie staručkého kňaza k tomu, že pre Janka urobí oveľa viac, než len mu poskytne pár hodín latinčiny – stáva sa jeho duchovným vodcom a pomáha mu odovzdať svoj život Bohu.

100 BOSCO, GIOVANNI: *Il giovane provveduto per la pratica de'suoi doveri...* Turín: Tipografia Paravia e Comp. 1847, s. 12 – 13.

101 Don Bosco opísal duchovné dobrodružstvo Michala Magoneho takto: „Máme tu mladíka, ktorý ponechaný sám na seba bol v nebezpečenstve, že sa dá na zlé chodníky, ale Pán ho pozval, aby ho nasledoval. On poslúchol toto láskavé volanie a svojou veľkodušnou odpoveďou si prítiahol obdiv tých, ktorí ho poznali, a všetci sa tešime z divov Božej milosti, ktoré sa dejú v dušiach tých, ktorí pozitívne odpovedajú na Pánovo volanie.“ Potom prináša aj svedectvo istého profesora, ktorý hovorí o jeho celkovej fyzickej a morálnej zmene po jeho obrátení: „Som presvedčený, že táto vonkajšia zmena sa odohrala na základe jeho rozhodnutia dať sa na cestu nábožnosti.“ (BOSCO, GIOVANNI: *Cenno biografico sul giovanetto Magone Michele allievo dell'Oratorio di san Francesco di Sales*. Turín: Tip. G. B. Paravia e Comp. 1861, s. 5; 35; v OE XIII., s. 159; 189).

102 *Spomienky* (I, 2).

103 *Spomienky* (I, 2).

V tomto bode sa však rozprávačská stratégia pozastaví nad situáciou, ktorá hovorí o tom, že dôvera v Boha – ako protiváha dôverovania ľudským zdrojom – je najvhodnejším postojom pre toho, kto chce nasledovať Božie volanie. Text opisuje jedinečný vzťah Janka Bosca k donovi Calossovi. Malý Janko po prvý raz zažije pocit istoty a vnútornej spokojnosti, prameniacej zo starostlivej otcovskej prítomnosti, do ktorej sa úplne ponorí: „Don Calosso sa pre mňa stal idolom. Miloval som ho viac ako otca. (...) Často mi hovoril: – Nebuď ustarostený o svoju budúcnosť. Kým budem žiť, nič ti nebude chýbať. – A keď umriem, aj tak sa postarám o teba.“¹⁰⁴ Ale šťastie, ktorému sa tešil po tomto stretnutí, a citové naplnenie priviedli chlapca k omylu. Istota ľudských prostriedkov ho obrala o dôveru v Božiu prozreteľnosť. Smrť dona Calossa mu pomohla pochopiť, že šlo o „nenapraviteľnú pohromu“: utála v ňom každú nádej a vyvolala vážnu citovú a duchovnú krízu.¹⁰⁵ Bol potrebný nový zásah zhora, aby svoj omyl pochopil a prekonal: „V tom čase sa mi prisnil ďalší sen. Bolo mi vytknuté, že som svoju nádej vkladal do ľudí a nie do dobroty nebeského Otca.“¹⁰⁶

Niž rozprávania predkladá aj etapy a cieľ vnútornej cesty protagonistu, ktorými sa možno dopracovať k úplnej dôvere v Boha. Rozhovor s markízou Barolovou, ktorá je ustarostená o jeho zdravie a radí mu opustiť prácu s chlapcami, je skonštruovaný tak, že vyjadruje odmietnutie zamestnania a platu ako gesto poslušnosti Božiemu volaniu a úplného odovzdanie sa Božej prozreteľnosti: „A z čoho budete žiť? – Boh mi vždy pomáhal, pomôže mi aj v budúcnosti. (...) Môj život je zasvätený dobru mládeže. Ďakujem za vaše ponuky, ale nemôžem sa vzdialiť od cesty, ktorú mi vyznačila Božia prozreteľnosť. (...) Prijal som prepustenie a odovzdal som sa tomu, čo mi Boh pripravil.“¹⁰⁷ Rozprávačský kontext tohto dialógu hovorí o neprijemnej situácii, keď sa don Bosco cíti izolovaný, nepochopený správcami farností v Turíne, občianskymi autoritami, ale aj osobnými priateľmi. K tomu sa pridala aj čoraz väčšia vyčerpanosť a úplná neistota do budúcnosti. Práve tu možno obdivovať jeho odvážne odhodlanie viery radikálne odovedať na prijaté poslanie. Dramatické napätie, s akým autor opisuje svoju bezradnosť na lúke bratov Filippiovcov, a následná modlitba vyjadrujú duchovný postoj absolútnej odovzdanosti:

104 *Spomienky* (I, 3).

105 „S ním zomrela aj všetka moja nádej“ *Spomienky* (I, 3).

106 *Spomienky* (I, 4).

107 *Spomienky* (II, 22).

V predvečer toho dňa som uprene hľadel na množstvo hrajúcich sa chlapcov. Videl som v nich veľký lán poľa pripraveného na hojnú žatvu pre posvätnú službu, v ktorej som bol sám robotníkom, na konci svojich síl, v slabom zdraví, nevediac, kde sa v budúcnosti budem stretať s mojimi chlapcami. Bol som veľmi dojatý. (...) Prechádzajúc sa pozdvihol som oči k nebu a zvolal som: Bože môj, prečo mi otvorene neukážeš miesto, kde chceš, aby som zhromažďoval tieto deti? Daj mi ho spoznať alebo mi povedz, čo mám robiť.¹⁰⁸

Dynamika rozprávania tohto príbehu nás privedie až k záveru duchovnej cesty, na ktorej don Bosco s veľkou vervou bojoval proti všetkému, čo by ho mohlo odviesť od jeho poslania. Za týmto poslaním šiel totiž od svojho detstva a čoraz jasnejšie ho vnímal ako pravé, s ním sa stotožnil, miloval ho a bránil. Ako Abrahám, aj on v istom momente cíti, že je povolany svoju naviazanosť na povolanie obetovať, aby mohol ešte radikálnejšie vyjadriť svoju dôveru – poslušnosť Bohu, úplne a bezpodmienečne sa mu odovzdať. A práve vo chvíli absolútnej disponovanosti a odpútanosti autor príbehu prekvapivo vkladá jasnú odpoveď na každý problém, ktorej autorom je sluha pána Pinardiho Pankrác Soave. Jeho popletenosť, vyjadrená zámenou slov (oratórium – laboratórium), a neistota dona Bosca, ktorý sa zdráha prijať ponuku kôlne (dúfal, že mu ponúknu celý dom a jeho zdráhanie prekoná sám majiteľ František Pinardi),¹⁰⁹ vyzdvihujú zásah Božej prozreteľnosti, odhliadnuc od každej ľudskej nádeje. Tento zásah sa chápe ako odpoveď Boha na to, že sa mu autor bezpodmienečne zveril.

Treba poznamenať, že vývoj dôvery v Boha sa v rozprávaní dona Bosca spája v lexikálnej a naratívnej úrovni so skúsenosťou dôvery voči svojim formátorom. Vzťahy k matke Margite, donovi Calossovi, Lucii Mattovej, teológovi Maloriovovi, k priateľovi Alojzovi Comollovi i k duchovnému vodcovi Jozefovi Cafassovi¹¹⁰ sú prezentované ako „neohraničené“ a dôverné zverenie sa, ako transparentné otvorenie vlastného srdca a myšlienok, ako pohotové prijatie poslušnosti.

Dynamika tejto učenlivosti a dôvery dosiahne svoj vrchol v dialógu s donom Cafassom na konci trojročného pobytu v kňazskom konvikte: „Mojím sklonom je zaoberať sa mládežou. Vy však urobte so mnou, čo

108 *Spomienky* (II, 23).

109 *Porov. Spomienky* (II, 23).

110 *Spomienky* (II, 11).

chcete. (...) Vo vašej rade budem poznať Božiu vôľu, z mojej vôľe tam nič nechcem vložiť.“¹¹¹

Text *Spomienok* hovorí aj o tom, že oratórium dosahuje svoju definitívnu formu až vtedy, keď don Bosco (po príchode do Pinardiho domu a bez akýchkoľvek príjmov) nemá inú istotu než čisté odovzdanie sa Bohu. Ekonomickým ťažkostiam čelí spolu s matkou, ktorá opúšťa svoj pokojný život v Morialde, aby sa „páčila Pánovi“¹¹² a spolupracovala na poslaní syna. Takto sa uzatvára cyklus rozprávania o dôvere v Božiu prozreteľnosť, ktorý sa začal odporúčaním zomierajúceho otca. Dôvera v Boha teraz nachádza svoje završenie a stáva sa plodným začiatkom neočakávaného rozvoja.

6.1.2. Od rozptýlenosti k „utiahnutosti“

Všimnime si teraz druhú tému: „utiahnutosť“. Interpretačná línia „utiahnutosti“, ktorú chápeme ako starostlivosť o svoj vnútorný svet a únik pred roztržitosťou a rozptýlenosťou, má svoj začiatok v udalosti prvého svätého prijímania. Slová mamy Margity, ktoré hovorí Jankovi tesne pred prijímaním, vyjadrujú začiatok jeho cesty k „utiahnutosti“: „Som presvedčená, že Boh sa skutočne zmocnil tvojho srdca. Slúb mu, že urobíš všetko preto, aby si mu zostal verný až do konca života. (...)’ Prijal som rady mojej nábožnej mamy a usiloval som sa ich plniť. Zdá sa mi, že od tej chvíle prišlo v mojom živote k nejakému zlepšeniu.“¹¹³ Takto don Bosco začína rozprávať o duchovnej ceste. Na nej si treba uvedomiť požiadavky povolania. S ním totiž súvisí obrátenie, odovzdanie sa, očisťovanie a odpútanosť srdca, prekonanie „svetských“ zvykov a postojov, aby sa človek vo svojom živote mohol odovzdať Bohu s úprimnou láskou. Rozprávačský projekt *Spomienok* nám umožňuje pochopiť, že úmysel pisateľa nie je len jednoduché oboznámenie čitateľa s epizódami svojho života, ale chce predložiť dynamické prvky vnútorného duchovného procesu osoby, ktorá je povolaná byť pastierom a vychovávateľom v duchu oratória.

V tomto smere nechýbajú jasné znaky. Napríklad po vyrozprávaní smrti dona Calossa prichádza na scénu bohoslovec Jozef Cafasso. V atmosfére veľkej dedinskej zábavy tento svätý klerik vysloví pri dverách kostola „pamätné slová, ktoré boli akoby programom skutkov po celý jeho život: – Ten, kto si zvolí duchovný stav, dáva sa Pánovi a zo všetkých vecí, čo sa

111 *Spomienky* (II, 14).

112 *Spomienky* (III, 5).

113 *Spomienky* (I, 2).

stávajú vo svete, ho zaujíma iba to, čo je na Božiu slávu a pre dobro duší“.¹¹⁴

Ide o interpretačný kľúč neskorších rozpráv, počnúc neľahkým Jankovým rozhodovaním v povolani na konci humanistických štúdií v Chieri. Možnosť vstúpiť k františkánom, založená na vlastnej nehodnosti a na strachu pred nebezpečenstvami tohto sveta, sa ukáže neschodnou. Len dôvera v rady priateľa Comolla a jeho strýka kňaza, ale aj atmosféra intenzívnej modlitby a dôvery voči Bohu mu pomôžu zbaviť sa všetkých pochybností a rozpoltení. Mladíkovi bolo poradené: „Nech sa nebojí, že stratí povolanie. Život v ústraní a modlitba mu pomôžu prekonať všetky prekážky.“ „Múdra rada“ farára Cinzana mu poslúžila ako orientácia. Rozhodol sa teda dôkladne sa pripraviť pre seminár a zmeniť svoj život: „Prestal som robiť kauklia- ra a venoval som sa čítaniu užitočnej literatúry, ktorú som dovtedy, musím to s hanbou priznať, zanedbával.“¹¹⁵

Udalosť obliečky, na ktorú sa Janko Bosco „seriózne“ pripravil, predstavuje jeho rozhodné a definitívne obrátenie:

*Och, koľko starého musím odstrániť zo svojho života. Bože môj, znič všetky moje zlozvyky. (...) Áno, Bože môj, daj, aby som si v tejto chvíli obliekol nového človeka, teda aby som od tejto chvíle začal nový život, ktorý bude úplne podľa tvojej nebeskej vôle, a spravodlivosť a svätosť nech sú trvalým predmetom mojich myšlienok, slov a skutkov. Nech sa tak stane.*¹¹⁶

Význam týchto usmernení pre dona Bosca (a teda aj pre všetkých čitateľov) autor podčiarkuje tým, že odmieta zábavu, ktorá sa odohrávala na hodoch v dedinke Bardella, kde prišiel spolu s farárom. Tento svet mu už nepatrí: „Po dlhých týždňoch sústredenej prípravy na tento dlho očakávaný deň som sa zúčastnil na obede s ľuďmi rôzneho postavenia, s mužmi a ženami, ktorí sa tam bavili, rozprávali, jedli, pili, zabávali. Väčšina z nich sa venovala hrám, tancu a iným zábavám. Čo mohli mať spoločné títo ľudia s mladíkom, ktorý sa v to ráno obliekol do rúcha svätosti, aby sa celý od- dal Pánovi?“¹¹⁷

Teraz treba seriózne duchovné úsilie zamerať na „radikálnu zmenu“ mravného života: „Musel som svoj doterajší život radikálne zmeniť. Určite

114 *Spomienky* (I, 4).

115 *Spomienky* (I, 14).

116 *Spomienky* (I, 1).

117 *Spomienky* (II, 1).

som doteraz nebol vyvrhelom, ale márnokratný, samolúby, zaujatý zápasmi, hrou, skákaním, zábavou a inými podobnými vecami, ktoré ma síce chvíľkovo rozveselili, no srdce neuspokojili.“ Bolo nevyhnutné stanoviť pravidlá, ktoré by vniesli stabilitu do jeho nového životného postavenia: „Už nikdy sa nezúčastním na verejných predstaveniach. (...) Nebudem viac robiť hry kúzelníka a komedianta. (...) Zamilujem si a nájdem si čas na uvažovanie a budem umiernený. (...) Odteraz budem čítať náboženské knihy, aby som slúžil Bohu.“¹¹⁸

Aj formácia v seminári, ako hovoria *Spomienky*, smerovala k podobnému správaniu. Don Bosco hovorí, že v seminári sa „z celej duše“ usiloval „presne si plniť každodenné povinnosti“, askézou dosiahnuť odpútanosť (zriekol sa spoločenských hier *bara rotta* a *tarocchi*), nebyť pri svojej pastoračnej službe márnivý, pestovať duchovné priateľstvá¹¹⁹ a byť verný svojim predsavzatiam. Po niekoľkých nevydarených letných zážitkoch sa Janko Bosco rozhodne: „Zaumienil som si dať sa na utiahnutý život. Bol som presvedčený, že kto sa chce úprimne oddať Pánovej službe, musí zanechať svetské radovánky.“¹²⁰

Formačné prostredie kňazského konviktu tiež kládlo dôraz na činorodú sústredenosť a na starostlivosť o duchovný život: „Rozjímanie, duchovné čítanie, dve prednášky denne, hodiny kázania, utiahnutý život, pohodlná možnosť študovať, čítať dobrých autorov, to boli veci, o ktoré sa má každý usilovať.“¹²¹

Jedným slovom, téma utiahnutosti poukazuje na proces zvnútorňovania a zamerania sa na Boha, na prácu očisťovania myšlienok a postojov, na proces konsolidácie duchovného a morálneho života, na nadobúdanie kompetencií a čností potrebných pre budúcu kňazskú službu. Toto bola úloha, ktorej sa počas svojich mladých rokov formácie venoval. Takto ju predkladajú aj *Spomienky* svojim adresátom – mladým saleziánom, ktorým chce don Bosco ukázať, že poslanie a metóda oratória sa neprejavujú iba v množstve aktivít a dobrých vzťahov, ale si vyžadujú osoby, ktoré sú zamerané na Boha a sú dobre formované.

118 *Spomienky* (II, 1).

119 *Spomienky* (II, 2 – 6).

120 *Spomienky* (II, 5).

121 *Spomienky* (II, 11).

6.2. Model vychovávateľa – pastiera

Celá dynamika *Spomienok* sa usiluje v prvom rade zadefinovať poslanie a pastoračný model. Oratórium, tak ako je v jednotlivých etapách svojho vzniku popísané, sa javí ako globálne pastoračné dielo. Všetko je opísané a zaznamenané: jeho poslanie a adresáti, metóda a formačné obsahy, „pracovníci“ a aktivity, animujúci duch aj atmosféra vzťahov. Starosť odovzdať svojim „najdrahším synom saleziánom“ rodinné dedičstvo, ktoré neobsahuje iba súhrn skúseností, ale aj totožnosť, vyústi do vzorového didaktického štýlu. Pisateľ vkladá svoje myšlienky do postáv a do im zverených rolí. Prostredníctvom nich chce načrtnúť základné charakteristické črty jedinej postavy – pastiera oratoriánskeho typu podľa perspektívy a výchovnej metódy dona Bosca.

Všimnime si teraz niekoľko textových zmienok, ktoré nám umožnia načrtnúť typické prvky tohto pastoračného modelu.

6.2.1. Povolanie, ktoré pochádza od Boha a postupne sa rozvíja

Už z prvých stránok *Spomienok* možno vypožorovať, najmä z bolestnej skúsenosti straty otca a z jeho jednotlivých životných krokov, že autor má predispozíciu špeciálne porozumieť tým, ktorí zostali bez otca: „V tom veku som, samozrejme, nemohol pochopiť, akým veľkým nešťastím je stratiť otca.“¹²² Tu sa v určitom zmysle rodí to neopakovateľné otcovstvo dona Bosca, ktoré sa stane rozpoznateľnou črtou jeho pastoračnej a výchovnej metódy.

Základné prvky modelu pastiera a jeho špecifického poslanca sa však začínajú konkrétne črtať v sne z deviateho roku života. Tu má *dvor* symbolický význam: je to privilegované miesto stretávania sa s adresátmi, s „*množstvom chlapcov*“, ktorí sa hrajú; opísané je aj *povolanie a poslanie* („Zavolať ma po mene a rozkázať mi, aby som sa postavil na čelo týchto chlapcov.“); *metóda a kľúč k úspechu* („Nie bitkou, ale dobrotou a láskou si ich získaš.“); *základný obsah posolstva* („Hneď ich pouč o škaredosti hriechu a o vzácnosti čnosti.“) a napokon predkladá *formačný a asketický itinerár* („Práve preto, že sa ti tieto veci zdajú nemožné, môžeš ich urobiť možnými, ak budeš poslušný a nadobudneš si vedomosti. [...] Dám ti Učiteľku... [...] Buď pokorný, statočný a silný a to, čo vidíš, že sa teraz deje s týmito zvieratami, musíš urobiť s mojimi synmi.“).¹²³

122 *Spomienky* (Úvod).

123 *Spomienky* (I, Sen).

Napriek tomu realizácia poslania, o ktorom sa v sne hovorí, nebola ľahká. Text *Spomienok* ukazuje, že poslanie si vyžaduje veľa námahy a trpezlivosti pri náročnom rozlišovaní situácií a pri otázkach, ktoré súvisia s presným historickým kontextom: presne zadefinované rodinné, sociálne a náboženské prostredie s rôznymi prekážkami i ťažkosťami, ale aj psychologické, mravné a duchovné ťažkosti, s ktorými sa musela osobnosť Janka Bosca popasovať počas rokov formácie. Náročná cesta tejto formácie sa začína prvými reakciami rodinných príslušníkov na sen, ktorý vyrozprával v kruhu svojej rodiny,¹²⁴ veľkú zmenu badať na konci školského roka rétoriky („obdobie, keď sa študenti rozhodujú o svojom povolani“¹²⁵) a siaha až ku kritickej chvíli vrúcnej modlitby na lúke bratov Filippiovcov v marci 1846.¹²⁶

6.2.2. Rôzne zložky pastoračného vzoru

Vzor pastiera, ktorý sa v *Spomienkach* postupne dostáva do popredia, má viaceré odtiene a zaujímavé prvky. Môžeme ich teraz podrobnejšie zhrnúť.

1. V prvom rade existujú prvky, ktoré sú prevzaté z *tradičnej pastoračnej skúsenosti* jeho doby. Janko opakuje „príklady, ktoré počul na kázňach alebo na katechizme“ a správa sa ako dobrý vidiecky farár: „(Po ruženci) som vystúpil na stoličku, aby som povedal kázeň či zopakoval to, čo som si predpoludním zapamätal z vysvetľovania evanjelia v kostole, alebo som porozprával príbehy a príklady, ktoré som počul alebo čítal.“¹²⁷

2. Ďalšou dôležitou a výraznou charakteristikou pastiera a jeho výchovnej metódy je jeho *pastoračný prístup rodinného typu*. Emblematickou postavou je mama Margita, ktorá zohráva vplyvnú úlohu, najmä keď ide o náboženskú výchovu a vnútorný život svojho syna. Ide o silný, hlboký a citový vzájomný vzťah: „Viacero dní bola pri mne. V pôste ma mama trikrát priviedla na svedč. Opakovala mi: – Janko, Boh ti dáva veľký dar. Usiluj sa byť dobrý, dôsledne sa priprav na svätú svedč, nič nezataj. Sľub Pánu Bohu, že sa polepšíš. (...) Doma mi pomáhala modliť sa, dala mi čítať dobrú knihu a také rady, aké vie vymyslieť pre svoje deti len usilovná mat-

124 *Spomienky* (I, Sen).

125 *Spomienky* (I, 14).

126 *Spomienky* (II, 23).

127 *Spomienky* (I, 1).

ka. To ráno mi matka nedovolila s nikým sa rozprávať. Sprevádzala ma k posvätnému stolu, modlila sa so mnou prípravné modlitby a poďakovanie.“¹²⁸

3. Skutočnosť, že postavy kňazov v *Spomienkach* (čo je len letmo spomenuté) sú takmer vždy pozitívne hodnotené z hľadiska ich pastoračnej horlivosti, nie je druhoradá. Svojho učiteľa v Caprigliu dona Lacqu opisuje ako „nábožného kňaza (...), ktorý mi prejavil veľa pozornosti, veľmi rád ma niečo naučil a ešte viac sa staral o moju kresťanskú výchovu“.¹²⁹ Farára v Castelnouve ako toho, ktorý s „veľkou horlivosťou“ pomáha deťom pripraviť sa na sväté prijímanie a na poďakovanie. Dona Calossa definuje ako „veľmi nábožného muža“ a ochotného nadviazať s ním dialóg.¹³⁰ Teológa Borela vníma ako „svätého kňaza a vzor, ktorý treba obdivovať a nasledovať“, ako horlivého apoštola, ktorý sa „často oberal o spánok a prišiel sponvedať chlapcov. Zriekal sa aj oddychu pre unavené telo len preto, aby mohol ísť kázať“.¹³¹ A napokon priateľa kňaza dona Pietra Merlu, ktorý bol „veľmi horlivý v kňazskej službe.“¹³²

4. Najdôležitejšie charakteristické črty saleziánskeho modelu vychovávateľa a pastiera, ktoré má don Bosco najviac na srdci, nájdeme v *Spomienkach* v prerozprávanom prozreteľnom stretnutí a v intenzívnom duchovnom vzťahu medzi donom Calossom a Jankom Boscom. Scéna je veľmi výrečná: starý kňaz objaví chlapca uprostred množstva ľudí, priblíži sa k nemu, láskavo sa s ním rozpráva, vytuší jeho problém a hneď je ochotný mu konkrétne pomôcť. Text rekonštruje zrelé a afektívne otcovstvo, ktorým sa Janko cíti zahrnutý. Vďaka nemu veľkodušne a učerlivo prijíma kňazove ponuky. Týmto spôsobom vznikajú optimálne podmienky pre výchovný zásah dlhšieho dosahu. Stránky tohto textu sú úžasne jednoduché, pritom dokonale vyjadrujú črty pastiera a vychovávateľa podľa predstáv dona Bosca a súčasne poukazujú na silu a dôležitosť citového vzťahu vo výchove mladých ľudí.¹³³

Láskavý prístup dona Calossa sa prejavuje v jeho nezištnej obetavosti a nadobúda črty *adoptívneho otcovstva*: „Nechaj krutého brata a príď ku mne, nájdeš láskavého otca.“ Tento postoj nájde veľkú ozvenu v srdci mladého Janka žijúceho bez otca a vyvolá v ňom radostnú pozitívnu odpoveď:

128 *Spomienky* (I, 2).

129 *Spomienky* (I, Prvých desať rokov detstva).

130 *Spomienky* (I, 2).

131 *Spomienky* (II, 14); (III, 14).

132 *Spomienky* (II, 23).

133 *Spomienky* (I, 2).

„Nikto si nevie predstaviť, aký som bol spokojný. Don Calosso sa stal mojim idolom. Miloval som ho viac ako otca, modlil som sa za neho, vo všetkom som mu pomáhal. Pre mňa bolo najväčšou radosťou, ak som mohol vynaložiť nejakú námahu pre neho, a dal by som aj život za to, len aby som mu mohol v niečom poslúžiť. S donom Calossom som za deň urobil väčší pokrok, než by som doma urobil za týždeň.“¹³⁴

Naratívny štýl dona Bosca ešte viac podčiarkuje hlavné črty modelu pastiera a vychovávateľa, ktorý je blízky, jemný, ochotný každého prijať. Vidno to na postojoch dona Calossa, ktoré sú v protiklade s postavami farára a kaplána v Castelnuove. Ich správanie je síce korektné, ale vyjadruje vzdialenosť a odstup: „Keby som bol kňazom, inak by som sa správal, priblížil by som sa k deťom, mal by som pre ne nejaké dobré slovo i radu.“¹³⁵

5. Keď ide o *vnútorné a duchovné črty*, ktoré budú v rozprave zvýraznené neskôr, najmä keď don Bosco opisuje svoju prítomnosť v kňazskom konvikte, môžeme si všimnúť, že autor cítil potrebu vopred vyjadriť ich podstatu pri svojom prvom stretnutí s klerikom Cafassom. Na ňom don Bosco poukazuje na vzťah medzi pastoračnými postojmi a vnútorným duchovným životom. Súčasne predkladá aj niektoré kvality, vďaka ktorým je tento vzor príťažlivý: duch uzobranosti a utiahnutosti, jemnosť a delikátnosť správania, schopnosť vytvárať láskyplné vzťahy.¹³⁶ „Pamätané slová“, ktorými sa toto stretnutie končí, prezrádzajú hlboké presvedčenie rozprávača, že najväčší zdroj vychovávateľa a pastiera spočíva v láskyplnom, exkluzívnom odovzdaní sa do služby Bohu a bližným.¹³⁷

6. Ďalšie črty, ktoré dopĺňajú predložený ideálny profil vychovávateľa – pastiera a poukazujú na jeho štýl a metódu, nachádzame v opisoch predstavených seminára v Chieri. Svojich profesorov, všetci boli kňazmi, opisuje pozitívne. V ich vlastnostiach vidíme rôzne prvky, ktoré kompletizujú navrhnutý ideál. Napríklad don Valimberti je predstaviteľom srdečného prijatia, blízkosti a spôsobu, ako sa zaradiť do nového prostredia; teológ Valerio Pugnetti je stelesnením osobnej a láskavej starostlivosti; profesor Cima je obrazom prísnejšieho a náročnejšieho učiteľa, ktorý je na druhej strane kompetentný a dokáže poslucháčov zaujať a motivovať k učeniu;¹³⁸

134 *Spomienky* (I, 3).

135 *Spomienky* (I, 4).

136 *Spomienky* (I, 4).

137 *Spomienky* (I, 4).

138 *Spomienky* (I, 5).

don Pietro Banaudi v plnej miere predstavuje saleziánske otcovstvo a láskavosť, schopnosť získať si svojich žiakov, ich srdce a byť nimi milovaný;¹³⁹ a nakoniec je tu don Giuseppe Maloria, spovedník a priateľ duše, ktorý vie prijímať, povzbudzovať a predchádzať – pevný orientačný bod pre mladíka, ktorý sa potrebuje naučiť nedať sa strhnúť svojimi spolužiakmi a prostredím.¹⁴⁰ Spomenutý je aj kanonik Massimo Burzio, arcikňaz Dómu v Chieri, najvyššia cirkevná autorita v meste. Don Bosco ho predstaví v disciplinárnom konaní ako príklad múdrosti a ľudského taktu, schopného nadľahčiť situáciu, a tak umožniť Jankovi uvoľniť sa a napokon dospieť k vážnemu a dôvernému rozhovoru.¹⁴¹

6.2.3. Pokušenia, ktoré ohrozujú model pastiera

Autor *Spomienok*, ktorý píše svojim mladým saleziánom, poukazuje aj na nebezpečenstvá, ktoré by mohli ohroziť model pastiera. Vymenujme si tu niektoré:

1. Správanie farára a kaplána v Castelnouve, ktorí sa venovali svojim projektom, bolo síce veľmi úctivé, ale príliš odmerané a necitlivé voči chlapcovým očakávaniam. Toto je podľa dona Bosca nebezpečenstvo, ktorému sú vystavení mnohí vychovávatelia a pastieri.¹⁴²

2. Keď don Bosco rozpráva o hodovej slávnosti v Bardelle, poukazuje na *svetáckosť, povrchnosť a nedostatočné sebaovládanie*, na nedôstojné správanie niektorých kňazov a vyvracia povrchné zdôvodnenia miestneho pána farára.¹⁴³

3. Slová mamy Margity, ktoré povedala Jankovi pred vstupom do seminára, vyjadrujú nebezpečenstvo *zo zanedbávania povinností* („Nie šaty robia človeka, ale čnosti... Budem radšej, keď môj syn bude poctivý roľník, ako mať syna kňaza, ktorý by zanedbával svoje povinnosti.“).¹⁴⁴

139 „Bol to skutočný vzor učiteľa. Bez akýchkoľvek trestov dokázal, že ho všetci žiaci rešpektovali a mali radi. Miloval ich ako svoje deti a oni ho milovali ako otca. (...) Učitelia a žiaci boli jedno srdce“ (*Spomienky*, I, 9).

140 „Kedykoľvek som k nemu prišiel, vždy ma ochotne a dobrotivo prijal. Povzbudzoval ma, aby som častejšie pristupoval k svätej spovedi a svätému prijímaniu. (...) Ak som sa nenechal kamarátmi nahovoriť na určité neporiadky, ktorých sa neskúsení mladíci dopúšťajú vo veľkých internátoch, tak som vďačným dlžníkom práve tomuto svojmu spovedníkovi“ (*Spomienky* I, 7).

141 *Spomienky* (I, 11).

142 *Spomienky* (I, 4).

143 *Spomienky* (II, 1).

144 *Spomienky* (II, 2).

4. Jankova nespokojnosť s predstavenými seminára poukazuje na nebezpečenstvo modelu *formácie*, ktorá je postavená na *strachu*, vytvára *nedôveru* a *vzdialenosť*.¹⁴⁵

5. Opis príbehov, ktoré hovoria o kázňach v Caprigliu a Alfiane, poukazuje na nebezpečenstvo vyhľadávania márnej slávy a vyumelkovanej rečnickej štylistiky.¹⁴⁶

6. Pútavé rozprávanie o letných dobrodružstvách bohoslovca Janka Bosca hovorí o tom, že bez sebadisciplíny (bdelosti) možno veľmi ľahko premrhať čas v rôznych zábavách a hrách: „Bol som skutočne presvedčený o tom, že kto sa chce úprimne dať do služby Pánovi, musí opustiť všetky svetské radosti. Je pravda, že ony často nie sú hriechy, ale je isté, že pre reči, ktoré sa pri nich vedú, spôsob oblečenia a veci, ktoré sa tam robia, existuje takmer vždy nejaké nebezpečenstvo, ktoré môže čnostiam uškodiť, najmä takej delikátnej čnosti, ako je čistota.“¹⁴⁷

7. Existuje aj *nebezpečenstvo príliš horlivého konania, ktoré vyplýva z dočasného nadšenia a nie je spojené so serióznou odbornou prípravou a štúdiom*. Po kňazskej vysviacke don Bosco svoj sklon k činnosti podriadi aktívnej spolupráci s miestnym farárom v Castelnuove. Takýto prístup mu v pastoračnej službe, pri vyučovaní katechizmu, pri kontakte a rozhovore s deťmi, keď bol svojimi malými priateľmi „obkolesený“, prináša „veľkú radosť“.¹⁴⁸ Na druhej strane však rozumie, že rada, ktorú mu don Cafasso dáva, je veľmi dôležitá: „Potrebujete *doštudovať morálku a homiletiku*. Nateraz odmietnite všetky ponuky a prídte do kňazského konviktu.“¹⁴⁹

8. Keď sa proti donovi Boscovi postavia turínski správcovia farností a vyčítajú mu, že jeho „oratórium odvádza chlapcov“ z ich farností, pranie ruje ich čisto byrokratickú a právnu víziu o výchovnej a pastoračnej zodpovednosti, zameranej viac na teritoriálne kritériá než na reálne potreby a podmienky konkrétnych osôb.¹⁵⁰

9. Napokon, keď don Bosco rozpráva o udalostiach v rokoch 1848 – 1949, poukazuje na zmätok a nevyváženosť ideí a správania, za ktorými stáli vážne a politické fanatizmy, čo bolo na škodu pastoračného a výchovného rozmeru.¹⁵¹

145 *Spomienky* (II, 3).

146 *Spomienky* (II, 4); (II, 10).

147 *Spomienky* (II, 5).

148 *Spomienky* (II, 10).

149 *Spomienky* (II, 11).

150 *Spomienky* (II, 19).

151 *Spomienky* (III, 13).

6.2.4. Príklady pastoračnej horlivosti

Na uvedené ohraničenia, pookušenia a nebezpečenstvá don Bosco odpovedá povzbudivými príkladmi niektorých neúnavných a vzorových pastierov. Sú to najmä teológ Borel a traja predstavení z kňazského konviktu.

1. Teológa Borela, „jedného z najhorlivejších kňazov svätyně“, opisuje už počas obdobia pobytu v seminári. Takto vykresluje jeho *vonkajší vzhľad a sympatické správanie*: „Zoznámil som sa s ním v sakristii a ohromil ma veselým výzorom a vtipnými slovami, ktoré vždy mali nejaké mravné ponaučenie.“ Potom sa zmieni aj o jeho *nábožnosti*: „Všimával som si ho, ako sa pripravuje na svätú omšu, ako po nej ďakuje, ako sa správa a ako horlivo slávi svätú omšu. Hneď som vybadal, že je to jedinečný kňaz.“ Nakoniec načrtne jeho *pastoračný štýl a horlivosť duše*: „Keď potom začal kázať, bolo možné obdivovať jeho ľudový, živý a jasný štýl a veľký zápal lásky v jeho slovách. Každý hovoril, že je to svätec.“ Bol to práve on, ktorý mladému bohoslovcovi Jankovi Boscovi poradil „spoľahlivý prostriedok, ktorým si možno zachovať duch povolania“: „Povolanie sa zachováva a zdokonaľuje utiahnutým životom a častým svätým prijímaním. Takto sa formuje pravý kňaz.“¹⁵² Tieto jeho slová naznačujú, že medzi pastoračnou horlivosťou a duchovným životom existuje plodné prepojenie.

2. Skúsenosť v kňazskom konvikte, ako ju opisuje don Bosco, bola rozhodujúcim obdobím rozpoznavania pastoračných a duchovných horizontov mladého kňaza Jána Bosca a jeho budúceho poslania. Prichádza do kontaktu s príťažlivými príkladmi kňazov, ako teológ Guala (zakladateľ kňazského konviktu), don Cafasso a teológ Felice Golzio: „Tieto tri vzory mi predložila Božia prozreteľnosť. Záviselo len odo mňa, či pôjdem v ich stopách, učení a budem napodobňovať ich čnosti.“ Na každom z nich si všimá ich osobitné morálne kvality. Don Guala sa líši svojou *nezištnou pastoračnou prácou, vedou, rozvážnosťou, odvahou* a schopnosťou „byť všetkým pre všetkých“ v najťažších situáciách; don Cafasso vyniká „*čnosťou*, ktorou *dokáže prekonať všetky ťažkosti, úžasným pokojom, prezieravosťou a rozvážnosťou*“; teológ Golzio sa spomína pre svoj „*skromný život*“, „*neúnavnú prácu*“, pokoru a vzdelanie. Všetci traja sú vedení *neúnavnou apoštolickou horlivosťou*: „Títo traja turínski kňazi horlivo pracovali vo väzniciach, nemocniciach a na kazateľniciach, v dobročinných dielach, ale aj s chorými po domoch. Mestá i dediny, paláce bohatých i biedne útulky chudobných pocítili ich blahodarný vplyv.“¹⁵³

¹⁵² *Spomienky* (II, 7).

¹⁵³ *Spomienky* (II, 11).

6.2.5. Charakteristické črty výchovno-pastoračného vzoru dona Bosca

Pri postupnom čítaní *Spomienok* v hojnom množstve vychádzajú na povrch aj charizmatické osobitné črty výchovného a pastoračného štýlu samotného dona Bosca.

1. V prvom rade stretnutie s mladými vo väzniciach s ním vnútorne pohne a znepokojí ho, súčasne začne uvažovať, ako tento problém riešiť. Možné riešenia hľadá prostredníctvom výchovného a pastoračného rozpoznavania.

„Uvedomil som si, že mnohí mladí sa dostali do väzenia, lebo boli odkázaní sami na seba. Pomyslel som si: ‚Keby títo mladí ľudia mali vonku nejakého priateľa, ktorý by sa o nich staral, spre-vádzal ich a poučil o pravdách viery vo sviatočné dni, ktovie, či by sa neuchránili pred touto skazou alebo by sa aspoň zmenšil počet tých, ktorí sa tu opäť vracajú?‘ Zveril som sa s touto myšlienkou donovi Cafassovi a vďaka jeho radám a poučeniam som sa usiloval nájsť spôsoby, ako ju uskutočniť. Dôveroval som Bohu, lebo som vedel, že bez jeho pomoci všetko naše úsilie vyjde nazmar.“¹⁵⁴

2. Spomienka na stretnutie sa s Bartolomejom Garellim v sakristii Kostola svätého Františka Assiského mu umožňuje ilustrovať svoj štýl nadväzovania kontaktu, ktorý spočíva v predchádzajúcej láskavosti. Tento jeho prístup je v evidentnom kontraste s represívnym správaním kostolníka. Táto udalosť hovorí o tom, že don Bosco má sklon bezprostredne *odpovedať na danú situáciu a na potreby konkrétnych osôb.*¹⁵⁵

3. *Obetavosť, láskavá starostlivosť, asistencia a priateľská blízkosť* sú hneď od prvopočiatkov charakteristickými črtami starostlivosti dona Bosca o chudobnú a opustenú mládež: „Sviatky som trávil medzi svojimi chlapcami. V týždni som ich navštevoval na pracoviskách, v dielnach a továrňach. Z týchto stretnutí mali chlapci veľkú radosť, lebo videli, ako sa o nich priateľsky starám. (...) Každú sobotu som chodieval do väzníc s batohom ovocia, čerstvého chleba a tabaku. Mojim cieľom bolo udržiavať kontakty s chlapcami, ktorí sa tam nešťastne dostali, pomáhať im a získať si ich priateľstvo.“¹⁵⁶

154 *Spomienky* (II, 11).

155 *Spomienky* (II, 12).

156 *Spomienky* (II, 13).

4. Spôsob, akým don Bosco opisuje seba ako riaditeľa oratória, ukazuje, ako *úzko sú prepojené dve základné úlohy* oratoriánskeho modelu: on je *bedlivý pastier*, ktorý sa venuje kresťanskej formácii a duchovnému sprevádzaniu mladých ľudí, ale aj *starostlivý otec*, dôverný priateľ, usilovný učiteľ, dobrodinec, citlivý na základné potreby jednotlivcov i komunity. Pre dona Bosca malo oratórium *všestranné spásne poslanie*. Týkalo sa času aj večnosti, tela i duše, mysle aj srdca a realizujú ho vychovávateľa – pastieri, ktorí „dobrotivou rukou“ pomáhajú, prijímajú, starajú sa, sprevádzajú a poučujú tých najopustenejších mladých ľudí, aby aj oni mohli žiť „dôstojným životom“ a mohli sa stať „dobrými kresťanmi a čestnými občanmi“.¹⁵⁷ Postavu *pastiera*, ktorý je zároveň aj *vychovávateľom*, nachádzame už v prvých predobrazoch oratória z obdobia detstva a mladosti. Ona je čoraz jasnejšia a výraznejšia v neskorších obdobiach a v plnej miere sa prejavila svojím oratoriánskym štýlom na Valdoccu (originálny štýl nadväzovania kontaktov, život medzi mladými a vízia oratória ako domu a rodiny).¹⁵⁸

5. *Čerstvosť a tvorivá činnosť spojené s citlivosťou pre to, čo je blízke mladým a ich záujmom*, sa takto stávajú osobitnými charakteristickými črtami modelu dona Bosca v rozprave *Spomienok*. Jasne to vidno už v prvých skúsenostiach v Morialde a v Chieri, ale aj na definitívnej realizácii oratoriánskeho sna v Pinarđiho dome. Všetky prerozprávané časti o výchovnej a pastoračnej aktivite dona Bosca, ktoré nachádzame v texte *Spomienok*, treba mať na zreteli, ak chceme pochopiť model: prvé zábavné hry pre chlapcov;¹⁵⁹ stretnutia členov Spolku veselosti v Chieri;¹⁶⁰ živosť hier a zábav v Chieri;¹⁶¹ pastoračnú (novokňazskú) skúsenosť v Castelnuove v lete 1841;¹⁶² starostlivosť o chudobných a opustených chlapcov v Turíne v rokoch 1841 – 1844 počas svojej prítomnosti v kňazskom konvikte;¹⁶³ iniciatívy počas sťahovania oratória najprv ku kaplnke blízko Nemocnice svätej Filomény a potom ku Kostolu svätého Martina pri Mestských mlynoch;¹⁶⁴ prispôsobenie sa a tvorivosť spojená s ťažkosťami nájsť stabilné miesto

157 *Spomienky* (II, 12). Podobné vyhlásenie urobil aj pred Robertom d'Azegliom: „Robiť dobro, ako sa len dá pre opustených mladíkov. Vynaložiť všetky sily, aby sa stali dobrými kresťanmi pred Cirkvou a poctivými občanmi v občianskej spoločnosti“ (*Spomienky* III, 12).

158 Pozri predovšetkým opis sviatočného dňa v oratóriu na Valdoccu (*Spomienky* III, 1).

159 *Spomienky* (I, 1).

160 *Spomienky* (I, 6 – 7).

161 *Spomienky* (I, 11).

162 *Spomienky* (II, 10).

163 *Spomienky* (II, 13).

164 *Spomienky* (II, 17).

v rokoch 1845 – 1846;¹⁶⁵ definitívnu formu oratória po príchode do Pinardiho kólne s veľkým množstvom iniciatív a vytvorením pravidiel oratória.¹⁶⁶

6. Silné vedomie *výchovnej a pastoračnej naliehavosti*, ktorá inšpiruje všetky činnosti a aktivity, sa spája s *presvedčením, že Boh zveruje do starostlivosti kresťanskému vychovávateľovi a pastierovi duší najmä chudobných a opustených mladíkov*. Tieto dva prvky mu na jednej strane pomáhajú prekonať pastoráciu, ktorá je čisto právnická a ohraničená na určité teritórium,¹⁶⁷ a na druhej strane vďaka nim sa stáva *vytrvalý, neoblomný, ba takmer „nerozvážny“*, keď musí čeliť rôznym nesúhlasom, nepochopeniam, opusteniu a odmietnutiu dôverujúc v prijaté poslanie a v milosť, ktorá je s ním spojená. Nepodľahne ani výhradám turínskeho starostu, ani naliehaniam markízy Barolovej. Neznechutí sa, keď sa oratórium musí odsťahovať z miesta pri Kostole svätého Martina pri Mestských mlynoch a z Kostola svätého Petra v okovách. Odoláva vyčerpávajúcej námahe, zdravotným ťažkostiam a nevzdáva sa svojej cesty ani pri dobre mieneňých radách dona Borela.¹⁶⁸ Je pripravený nielen prekonávať ťažkosti a zrieknutia súvisiace s pastoračnou prácou mladých riskujúc dokonca aj svoj život,¹⁶⁹ ale je ochotný čeliť aj fyzickým vyhrážkam a útokom na svoju osobu, len aby zostal verný svojmu povolaniu a tomu, čo on považuje za povinnosť pastiera: „Páni, nepoznáte katolíckych kňazov. Kým žijú, pracujú, aby splnili svoju povinnosť. Ak by mali umrieť uprostred tejto práce alebo z tohto dôvodu, bolo by to pre nich najväčším šťastím, najväčšou slávou.“¹⁷⁰ Každá jeho voľba či rozhodnutie v podstate vyplýva z neochvejnej viery a vnútornej sily, ktorá pramení iba z Boha.

165 *Spomienky* (II, 19 – 20).

166 *Spomienky* (III, 1); (III, 3); (III, 6).

167 *Spomienky* (II, 19); (II, 20).

168 *Spomienky* (II, 21 – 22).

169 *Spomienky* (III, 4).

170 *Spomienky* (III, 21); (III, 22); (III, 23).

Záver

Na záver teda môžeme povedať, že *Spomienky Jána Bosca* rozprávajú o dejinách rozvoja a charakteristických prvkoch výchovnej a pastoračnej inštitúcie, ktorá je úzko prepojená so životom svojho zakladateľa. Toto dieło chce svojím rozprávačským spôsobom aj poučiť čitateľov o bohatstve charizmy, ktorá je dušou tejto inštitúcie, a súčasne odkrývať autorovu vnútornú citlivosť, jeho vlastné vedomie, vízie a najhlbšie túžby, jeho mentálne obrazy a ľudské črty.

Don Bosco interpretuje svoje povolanie z pohľadu Božej prozreteľnosti. Ono sa uskutočnilo v konkrétnej historickej dobe. Tento jeho prístup pomáha čitateľom odhaliť dva základné dynamické body jeho povolania a oratoriánskej metodológie: *bezpodmienečné darovanie sa Bohu ako odpo-ved' na poslanie*, ktoré dostal, a *vrodený, pozitívny, srdečný a láskavý vzťah k mládežníckemu svetu*. Tieto dve dynamiky sú silne prepojené a vďaka nim vzniká nová spiritualita, činorodá a inteligentná angažovanosť, nový spôsob existovania a konania, ktorý podporuje rast a spásu človeka. Ide o charakteristický spôsob bytia a práce, ktorý pomáha a prináša spásu. Týmto spôsobom môžu čitatelia v *Spomienkach* nájsť podnetné prvky, ktorými sa dá aktuálne interpretovať a hodnotiť každá skutočnosť.

Toto bol aj cieľ autora *Spomienok*: „Čomu môžu poslúžiť tieto stránky? Možno sa z nich poučiť o minulosti a vziať si príklad, aby sa prekonali budúce ťažkosti. Môžu nám ukázať, ako nás vždy a vo všetkom viedol sám Boh. Mojim synom môžu poslúžiť ako príjemné čítanie, keď si budú chcieť pripomenúť veci, ktoré prežil ich otec.“¹⁷¹

---

171 *Spomienky* (Úvod).

Obsah

1. Dejiny a historické šťastie textu	3
2. „Príručka naratívnej pedagogiky a spirituality“	8
3. Prerozprávaná evokácia oratoriánskej totožnosti	10
3.1. Pohnútky dona Bosca ako spisovateľa	
a osobitný charakter Spomienok Jána Bosca	10
3.2. Časy a podnety, vďaka ktorým Spomienky vznikli	11
4. „Dejiny“ oratória a „autobiografický“ charakter	
Spomienok Jána Bosca	15
4.1. Oratórium ako centrálny bod rozpravy Spomienok	15
4.2. Adresáti a ciele Spomienok	16
4.3. Začiatok a chýbajúci záver rozpravy	20
4.4. Postup tvorby dona Bosca	23
5. Spomienky ako rozprávačský text	27
5.1. Štýl písania dona Bosca	27
5.2. Štruktúra textu	29
6. Ako čítať Spomienky – rôzne roviny interpretácie textu	32
6.1. Duchovný itinerár	34
6.1.1. <i>Dôverný vzťah k Bohu, dôvera vo formátorov</i>	
<i>a odovzdanie seba</i>	34
6.1.2. <i>Od rozptýlenosti k „utiahnutosti“</i>	38
6.2. Model vychovávateľa – pastiera	41
6.2.1. <i>Povolanie, ktoré pochádza od Boha</i>	
<i>a postupne sa rozvíja</i>	41
6.2.2. <i>Rôzne zložky pastoračného vzoru</i>	42
6.2.3. <i>Pokúšenia, ktoré ohrozujú model pastiera</i>	45
6.2.4. <i>Príklady pastoračnej horlivosti</i>	47
6.2.5. <i>Charakteristické črty výchovno-pastoračného vzoru</i>	
<i>dona Bosca</i>	48
Záver	51